

2. PERSOONLIKE ERVARINGS

Aspekte van gereformeerde spiritualiteit, soos wedergeboorte, bekering en heiligmaking, is onlosmaakbaar van die mens, want God pas hierdie werkinge in die mens se lewe toe. Die mens, ongeag wie hy is, is 'n sondige wese en benodig 'n Godgewerkte hartsverandering om sodoende aan die eise van God te kan voldoen.

Nie alle mense kan getuig van so 'n lewensverandering nie. Eweneens is daar predikante uit verskillende denominasies wat nie so 'n ondervinding deelagtig geword het nie en is dus nie in staat om andere op hierdie weg te begelei nie.

In die geskiedenis van die Ned.Geref. Kerk het talle predikante op die voorgrond getree wat 'n onuitwisbare geestelike invloed op lidmate uitgeoefen het. As ondertoon van hierdie invloed was 'n lewe wat gesprek het van 'n daadwerklike hartsverandering. Hulle bydrae tot die uitbouing van 'n gereformeerde spiritualiteitsbewuswording het voortgevloei uit 'n lewe van totale vernuwing. Omdat hulle self tot bekering gekom het, het hulle 'n las gehad om ook ander tot 'n nuwe lewe te lei.

Benewens mense soos Van Lier en Vos, wat in die agtiende eeu geleef het, was dit veral met die koms van ds.Andrew Murray wat aspekte soos bekering en heiligmaking prominent op die voorgrond getree het. Toe ds.Murray in 1821 die uitnodiging ontvang het om na die Kaap te kom, het hy dit as 'n Goddelike roepstem beskou en gesien as 'n moontlikheid om sy sendingroeping "in 't belang der inboorlingen" uit te leef (Du Plessis 1920:20), min wetende dat dit veral die blankes was wat daarby sou baat. Baie lidmate van die Ned.Geref.Kerk het sedert daardie tyd tot bekering gekom en die noodsaaklikheid van heiligmaking besef.

Volgens Jooste (1986:175) het die Skotse predikante nie 'n totaal nuwe godsdienstige tradisie in die kerk met hulle meegebring nie, maar hulle kon aansluit by die tradisie waarin Faure, ds.M.C.Vos, ds.H.R. van Lier en andere gestaan het. Hulle het egter 'n kragtige stoot aan die evangelies-bevindelike tradisie gegee en daarmee saam sterk puriteinse en ook Metodistiese aksente.

Met die aankoms van ds.Murray aan die Kaap, het God 'n instrument gebruik waardeur die weg gebaan is vir 'n nuwe tydperk waarin die evangelie met groot krag in ons land posgevat het. Grotendeels het sy seuns John, maar veral Andrew, 'n onuitwisbare evangeliese invloed nagelaat. Daarmee saam het sommige van hulle tydgenote ook gedeel in die uitbouing van die evangeliese tradisie.

Edwin Orr (1975:170) konstateer dat van die Nederlandse gereformeerde kerke in Suid-Afrika, die Ned.Geref. Kerk die grootste besorgdheid getoon het vir evangelisasie. Hy merk op dat in elke geslag 'n predikant in die Ned.Geref.Kerk na vore getree het wat die tradisie van die jonger Andrew Murray moes voortsit. Hierdie persone het, tesame met 'n heilige lewenswandel, 'n ywer vir evangelisasie gehad, en terselfdertyd die lojaliteit teenoor die Kerk behou.

In die tydvak wat deur hierdie studie gedek word, het meer as een kerklike figuur op die voorgrond getree met 'n diepe las om die boodskap van bekering en heiligmaking te verkondig. Sommige van hulle, onder andere dr. Andrew Murray, prof. N.J. Hofmeyr, ds. G.D. du Toit en nog enkeles, het die gawe gehad om deur die geskrewe woord hierdie boodskap neer te pen. Dit vergemaklik die taak om hulle sienswyses en belewenisse na te speur. Aan die ander kant het talle ander ook die brandende roeping uitgeleef, hetsy op die kansel of "agter die skerms" maar daarvan is relatief min inligting beskikbaar. Hier dink ons veral aan talle vrouens, in besonder predikantsvroue, wat 'n getuigenis van bekering gehad het en daarmee saam 'n kragtige geestelike lewe gelei het. (Vgl. *"The Piety of Afrikaans Women"* deur Christina Landman)

In hierdie hoofstuk word aandag gegee aan enkele bekende persone wat in hulle leeftyd kon getuig van 'n sekere moment waarop hulle tot bekering gekom het. Na hierdie ondervinding word verwys as 'n eenmalige, onvergeetlike belewenis; dus word hulle bekering nie gekoppel aan 'n ondervinding wat met verloop van tyd ontwikkel het of met 'n sekere proses gepaard gegaan het nie. In enkele gevalle word ook die definitiewe keerpunt ten opsigte van "'n tweede bekering" vermeld. In sommige gevalle word ander vroomheidselemente van die persone bygewerk wat bydra tot 'n breër perspektief van gereformeerde spiritualiteit.

'n Vraag mag ontstaan watter kriteria gebruik is om hierdie spesifieke persone uit te sonder. Uiteraard is dit onmoontlik om vanuit menslike oordeel te bepaal wie werklik uitgesonder kan word as manne en vroue wat nie alleenlik waarlik tot bekering gekom het nie, maar ook hierdie boodskap in hulle alledaagse lewe en bediening uitgeleef het. Daar was vele wat die getuigenis van bekering gehad het, dit wel verkondig het, maar waarvan weinig aangeteken is vir die nageslag. Van andere word verhaal hoe kragtig die Here hulle gebruik het met byvoorbeeld spesiale evangelieprediking en sielebearbeiding, maar van hulle persoonlike ondervindings en leerstellige sienswyses is eweneens weinig inligting beskikbaar.

Opmerklik van hierdie hoofstuk is die uitsluitlike vermelding van predikante, terwyl weinig genoem word van ander geestelike werkers, soos sendelinge, gewone lidmate, en andere wat self 'n reuse aandeel gehad het in die verkondiging van die evangelie.

Weens die problematiek wat gepaardgaan met die behandeling van hierdie onderwerp, word nie 'n sekere vooropgestelde subjektiewe maatsaf gebruik nie. Die persone wat hier vermeld word, is veral kerklike leiers wat oor die tydperk van die tien dekades baie sterk op die voorgrond getree het in die verkondiging van die boodskap van bekering en heiligmaking. In hierdie studie word hulle slegs as verteenwoordigend beskou van 'n breë spektrum van mense wat 'n soortgelyke ondervinding deelagtig geword het.

2.1 Ds. Andrew Murray (sr.) (1794-1866)

Alhoewel net die laaste deel van sy lewe binne bestek van hierdie studie val, word hy beskou as een van die belangrike grondleggers vir die evangelies-bevindelike denkrigtings in Suid-Afrika.

2.1.1 Vroeë lewensjare in Skotland

Andrew Murray se grootouers was boere van Aberdeenshire, Skotland. Hulle was verbonde aan die "Old Lights Presbyterians", 'n kerk wat in die agtiende eeu godvresende mense onder die lidmate gehad het (Du Plessis 1920:17). Volgens Van der Watt (1979:7) was hy afkomstig van die evangeliese vleuel (die "Evangelicals") van die Skotse Kerk waar gevoelvolle prediking (Gospel preaching) met 'n sterk klem op 'n persoonlike geloofsbeslissing 'n groot rol gespeel het. Met 'n gematigde Calvinistiese inslag het hulle 'n ruimer siening van die uitverkiesingsleer gehad as wat vervat is in die Dordtse Leerreëls.

Terwyl sy vader op sy sterfbed lê, hoor Andrew hoe sy vader al die kinders in gebed voor die Here opdra. Dit het so 'n diep indruk op sy kindergemoed gemaak, dat hy besluit het om homself aan die evangeliebediening te wy. Hoewel sy vader op 'n redelike vroeë ouderdom gesterf het, was dit sy moeder se begeerte om haar kinders sodanig op te voed, dat hulle "nog een eerlik en nuttig christelik leven zouden leiden" (Du Plessis 1920:18).

John, wat tien jaar ouer was as sy broer Andrew, het van vroeg af die begeerte gehad om die heilige evangeliebediening te aanvaar. Hy was 'n leraar van die "*Established Church of Scotland*" en tydens die "*Disruption*" in 1843, was hy een van die wat die "*Established*" kerk verlaat het om hom by die "*Free Church*" te skaar (Du Plessis 1920:19). Andrew, daarenteen, het weer 'n begeerte getoon om sendeling te word. Sy moeder was egter daarteen gekant, maar toe 'n uitnodiging hom bereik om na Suid-Afrika te gaan, het hy hom dit laat welgeval (:20).

In opdrag van goewerneur Lord Charles Somerset het dr. George Thom, leraar van die Ned.Geref.-gemeente Caledon, predikante gewerf vir Suid-Afrika. In Skotland ontmoet hy "de Weleerw. ANDREW MURRAY, M.A., een predikant van ongeveer dertig jaar, van een vast karakter en goede bekwaamheden" (Du Plessis 1920:20,21).

Ná ds. Andrew Murray se ordening te Aberdeen, Skotland, is hy na Holland waar hy vir tien maande die Hollandse taal aangeleer het. Daarna is hy terug na Londen voordat hy en ander gewerfde predikante en onderwysers in geselskap van dr. Thom aan boord van die **Arthus** na Suid-Afrika verhuis het (Du Plessis 1920:21,22).

2.1.2 Sy bediening in Suid-Afrika

Direk ná sy aankoms word hy aangestel as leraar van Graaff-Reinet, waar hy ds. A. Faure, wat na Kaapstad verhuis het, opvolg. 'n Reisiger, George Thompson, verwys na ds. Murray se afkoms uit die kerk van Skotland en meld dat dit in leer en tug byna geheel en al ooreenstem met die Ned.Geref. Kerk (Du Plessis 1920:27).

In 1824 ontmoet hy 'n Hollandse dametjie, Maria Susanna Stegman, met wie hy in die huwelik tree. Haar vader was nie besorg omdat sy dogter slegs sestien jaar oud was nie, omdat hy "het grootste vertrouwen in de vroomheid van zijn schoonzoon en de toegewijtheid van zijn dogter" (Du Plessis 1920:29) gehad het.

'n Kenmerkende eienskap van die pastorie was die betoning van respek vir God se Naam, sy dag en sy Woord. Hulle het ook respek teenoor mekaar betoon (Du Plessis 1920:31,2). Veral die vader se gesag is met die hoogste agting bejeën. Nuttige gesprekke is met die kinders gevoer. Dikwels het die kinders ná huisgodsdienste op 'n Sondagaand van hom gehoor: "Nu, lieveling, heb je het hart aan Jesuz reeds gegee?" of "zal jy niet, voordat jij vannacht naar bed gaat, je aan Jesuz geven?" Of op 'n kind se verjaarsdag: "Dit is je verjaardag; heb je wedergeboren?" (:32). Hy het van sy kinders verwag dat hulle belang moet stel in die siele van ander jongmense.

2.1.3 Sy bekering

Sy eie bekering staan in verband met die lied: "*When I can read my title clear*". Aan sy oudste dogter deel hy hierdie gebeure mee en vertel hoe hy as jong seun in benoudheid verkeer het oor sy siel. Met 'n desperaatheid gaan hy met daardie vers die bos in en weier om huis toe te gaan voordat "zijn recht op de hemelse erfenis hem vast en zeker was geworden" (Du Plessis 1920:33).

Hy het dikwels gebed vir herlewing en herinneringe aan die vroeë herlewings met sy gesin gedeel. Die kinders het ook meer as een keer gehoor hoe hulle vader in sy studeerkamer bid vir die uitstorting van die Heilige Gees (Du Plessis 1920:33). Hierdie gebede was nie tevergeefs nie, want in 1860 breek die herlewing uit op 'n konferensie te Worcester en 'n jaar later beleef hy self die herlewing in sy eie gemeente.

Weens toenemende krankheid, lê hy die tuig neer op sewentigjarige ouderdom. Op sy sterfbed uiter hy die volgende woorde: "Jezus, uw versoenend streven Blijft het rustpunt van ons hart" (Du Plessis 1920:34).

Sy geestelike krag het deurgewerk - nie alleen in die Ned.Geref.Kerk nie - maar ook in meer as een faset van die breë spektrum van die Suid-Afrikaanse kerkgeskiedenis. Veral die invloed op sy kinders en kindskinders was onuitwisbaar en het tot gevolg gehad dat 'n Murray-era in Suid-Afrika ontstaan het wat vir dekades bly voortleef.

2.2 Ds.G.W.A. van der Lingen (1804-1869)

Ds.Gottlieb Wilhelm Antony van der Lingen, wat op 29 Mei 1804 gebore is, is as enigste kind reeds vroeg deur sy godvresende ouers aan die evangeliebediening opgedra.

2.2.1 Sy vroeë lewe en bekering

Hy studeer vanaf 1818 tot 1821 aan die Latynse skool in Utrecht waarna hy hom vanaf 1822 aan die Utrechtse Universiteit bevind. Sy vader kom op vroeë leeftyd tot bekering en spreek op sy sterfbed die wens uit dat sy seun spoedig 'n hartgrondige bekering sou ondergaan" (*Die Kerkbode* 15 Mei 1946:600). Ná 'n driejarige universiteitstudie, waarin hy 'n graad behaal, studeer hy in die teologierigting. Aan die begin van hierdie kursus het sy vader se sterfbedbede in vervulling getree "toe die lig van die goddelike genade die hart van die soekende student tot die wedergeboorte gelei het" (:600). 'n Verskeidenheid faktore het daartoe aanleiding gegee. Die vrome voorbeeld en gebede van sy ouers, die dood van sy vader en die gedurige vermaning van 'n eenvoudige landman om tot 'n vaste besluit te kom, was onder

die middels wat deur God gebruik is om hom tot bekering te lei. Dit het aanvanklik nie so maklik gegaan nie, maar toe die lig uiteindelik deurbreek, was die vrede en die vreugde so groot. Die oortuiging en krag van sy latere prediking was gedurig die bewys van hierdie groot ondervinding (:600).

2.2.2 Sy bediening

Hy word op 5 Junie 1831 in die Paarl bevestig. "Zijn preken waren lang, zijn stijl stroef, maar zijn voordracht was levendig en opgewekt. En zijn indrukwekkende persoonlijkheid, godzalige wandel, en de ernst en de zalving, waarmede hij sprak, stictten zijn hoorders, en wonnen de liefde der gemeente" (Dreyer 1924:82). Hy het bekendheid verwerf vir sy preke oor die profesieë en die "tekens van die tye" (:82). Te midde van goeie getuienis vanaf die gemeente, het hy dikwels teenstand ontvang as gevolg van sy "ernstige bestraffing van de zonde" (:83). Hierdie diepe begeerte om 'n balans te vind in godsvrug en regsinnigheid, het gedurig in sy bediening na vore getree. Hy het dikwels sy klagte aan die Ring voorgedra van die "doodigheid en geestelooze gehechtheid aan vormen." Uitwendige godsdienstigheid is alte dikwels "een deksel voor eene beredeneerde wereldgezindheid" (Uit Ringsverslag van 1848 soos aangehaal deur Gerdener in *Die Kerkbode* 15 Mei 1946:602).

Hoewel hy belas was met die daarstelling van 'n kweekskool, wys hy die professoraat wat hom aangebied is, van die hand. Soos die ander predikante, het hy ook 'n behoefte gehad na herlewing in sy gemeente, wat dan wel in 1860 plaasgevind het. "Ontroerende tonele en diep sondebeseft het daardie herlewingsstydperk ook in die Paarl-gemeente gekenmerk" (*Die Kerkbode* 15 Mei 1946:602). "Met liefde en wijsheid zocht hij in die tijd de zegen te verdiepen, die ook voor zijn eigen geestelik leven veel betekende" (Dreyer 1924:83).

Hy sterf aan beroerte op 7 November 1869 in die pastorie van die Paarl ná 38 jaar in die bediening.

2.3 Ds. G.W.Stegmann (1814 - 1890)

Georg Wilhelm Stegmann, gebore in Kaapstad in 1814, was predikant van die Lutherse Kerk, Kaapstad in 1836. Hy word in 1857 in die Ned.Geref.Kerk gelegitimeer en bedien die St.Stephensgemeente (1857-1858) en Adelaide vanaf 1858 tot 1890.

Hy word beskou as "een krachtige boeteprediker en evangelist tegelijk. 'Eens strijder Gods en aanvaller van vestigen des satans'...en Ds.Andrew Murray, Sr., heeft hem genoemd: 'Een tijger, die de mense wilde verslinden.' Zijn prediking oefende een geweldige invloed uit" (Dreyer 1924:106)..

Dr.J.D.Kestell lewer soos volg getuienis van ds.Stegman:

"De preeken van Stegmann waren van geheel anderen aard dan de statige redevoeringen van de predikanten die toen in de Kaapstad stonden. De diepste roerselen van het hart raakten zij niet. Wel stelde men 's menschen verloren toestand en zijn verlossing door Jezus Christus op rechtzinnige wijze voor, maar er was in de leerreden een gemis aan ernstige opwekking tot bekering en geloofsovergave. Bij Stegmann, daarentegen, trad vooral de bekeering op den voorgrond" (Aangehaal deur Gerdener in *Die Kerkbode* 3 April 1946:351).

Hy sterf op 14 Oktober 1890. Sy bediening het die weg gebaan vir meer as een persoon wat diep spore getrap het in die Suid-Afrikaanse kerkgeskiedenis. Een van hulle was prof.N.J.Hofmeyr.

2.4 Prof.N.J.Hofmeyr (1827- 1909)

2.4.1 Sy vroeë lewe

Op 8 Maart 1827 word 'n tweeling gebore in die huis "Welgemeend" in Kampstraat, Kaapstad. Een van die tweelingseuns was so swak by geboorte dat hy as dood eenkant neergelê is. 'n Sprankie lewe in die lewelose liggaampie het die geneesheer gemotiveer om hom deur te haal. Dit is hierdie swak babatjie wat 'n geestelike reus geword het in die Suid-Afrikaanse kerkgeskiedenis - Nicolaas Jacobus Hofmeyr. Hy was die vader "naar het vleesch, van dertien, en, naar het geloof, van wie weet hoevele zonen en dochteren in den Heer" (Uit "*De Goede Hoop*" aangehaal in *Het Gereformeerd Maandblad* Januarie 1913:5).

Hoewel Nicolaas vir jare 'n swak gestel gehad het, was sy houding altyd fier en as jongeling was hy vol lewe en bedrywigheid - vrolik en opgeruimd - met 'n aanleg vir musiek "vooral voor de viool en niet eens afkeerig van den dans!" (:5).

2.4.2 Sy bekering en opleiding as predikant

Hy ontvang opleiding by "*Tot Nut van 't Algemeen*" waar hy uitblink. Saam met hom was sy lewensvriend, Johannes Henoeh Neethling. In hierdie jare is hy sterk beïnvloed deur die prediking van ds.G.W.Stegmann. Onder die bearbeiding van hierdie boeteprediker het N.J.Hofmeyr tot die lig gekom. Ds.Stegmann is geken as een van die weinige predikante wat in sy tyd bekering gepreek het (Kestell 1911:10)

Van kleins af het Nicolaas 'n begeerte na die ewige dinge getoon. Hy was bekommerd oor sy geestelike heil en het nie geweet hoe hy tot die lig sou kom nie. Hy het gemeen dat hy moes wag totdat God die bekering in hom op geheimsinnige wyse sou bewerk. Hy het 'n begeerte gehad dat ds.Stegmann met hom in gesprek sou tree sodat hierdie soeke bevredig kon word (Kestell 1911:11).

Dit was veral Joh.3:16 wat daartoe bygedra het dat hy tot die lig gekom het. Hy het geredeneer dat as God die hele wêreld liefgehad het, hy ook daarby ingesluit is. Hy kom op sestienjarige leeftyd tot bekering (Kestell 1911:12).

Sy neef, Servaas de Kock, wat sy leermeester was, het vir hom 'n blink toekoms voorspel, maar sy hart het gestaan in die rigting van Evangeliedienaar. "Hij wilde aan de bekeering van zondaars zijne gaven en talenten wijden" (*Het Gereformeerd Maandblad* Januarie 1913:5). Hy was begerig om hom aan evangelisasiewerk onder die Kaapse kleurlinge te wy, los van die Ned.Geref. Kerk. Hierteen het Dr.Abraham Faure ernstig beswaar gemaak (*Die Kerkbode* 3 April 1946:351).

Nadat ds.Abraham Faure sy vader omgepraat het, kon Nicolaas in 1847 met sy teologiese studies aan die Utrechtse Universiteit begin en aan die begin van 1850 was hy gereed vir sy doktorsale eksamen. Sy swak gesondheid het egter verhinder dat hierdie ideaal hom te beurt val en moes hy in Junie 1850 sy studies staak en sy proponentseksamen in Den Haag aflê waarna hy georden is. Tydens sy studiejare het hy ook, soos die Murray-broers, ingeskakel by die teologiese studentevereniging *Sechor Dabar* asook by die sendingvereniging *Eltheto* waarvan hy in 1849 voorsitter was (*Die Kerkbode* 3 April 1946:351).

2.4.3 Sy bediening

Met sy terugkeer in sy vaderland maak hy 'n groot indruk, veral met sy optrede in Kaapstad en omgewing en word in September 1851 as predikant bevestig in die gemeente Hantam, die latere Calvinia (soos hy dit na die Switserse Hervormer vernoem het) (*Die Kerkbode* 3 April 1946:352). Ses maande ná sy bevestiging tree hy in die huwelik met Maria Magdalena Louw, oudste dogter van Adriaan Louw van die Paarl en een van sewe wat met predikante getroud was (:352).

Intussen heers daar 'n groot behoefte, maar eweneens 'n groot verdeeldheid oor die wenslikheid van die daarstelling van 'n plaaslike Teologiese Kweekskool. Ná hewige debatte en uiteindelik ná die opstel van 'n brosjure, saamgestel deur dr.Servaas Hofmeyr, getiteld "*Bezwaren tegen Bezwaren*" word voortgegaan met die daarstelling van die Kweekskool, teen die sin van die liberales (*Die Kerkbode* 3 April 1946:5).

Aanvanklik word dr.Nicolaas Beets en dr.F.G.van den Ham as leerkragte beroep. Selfs nadat hulle vir die beroep bedank het, word 'n tweede poging aangewend om hulle te beroep, sonder sukses. Die Sinode van 1857 se keuse was ds.John Murray van Burgersdorp en ds.G.W.A. van der Lingen van die Paarl. Laasgenoemde aanvaar nie die benoeming nie en ds.N.J.Hofmeyr word saam met ds.Murray as eerste professore aangestel. Vir 'n tydperk was daar geen studente nie en op 1 November 1859 open die Kweekskool met vier studente (*Gereformeerde Maandblad* Oktober 1894:96). Onder sy leiding het 300 studente gestudeer en met sy dood was daar nog meer as 250 in die evangeliebediening betrokke (*De Kerkbode* 9 September 1909:445).

Hy was by uitstek 'n skrywer wat talle boeke die lig laat sien het. Oor sy geskifte skryf ds.J.D.Kestell (1911:223): "Dan ook kon hij in de diepte dalen, of weer op een duizelingwekkende hoogte klimmen; maar de kracht zijner persoonlijkheid, en de gloed zijner voordracht, en de weergaloze eenvoud van zijn stijl - alles droeg ertoe bij, om de belangstelling te wekken en de aandacht der hoorders te boeien van zijn eerste tot zijn laatste woord toe."

Tydens sy bediening in Calvinia het hy verskeie kere probeer om die gemeente aan te moedig om onderlinge gebedsbyeenkomste te reël, maar dit was vrugteloos. Met die herlewing in Calvinia het 'n ongekende gees van gebed ontstaan. Oor die herlewing self, berig prof.Hofmeyr soos volg: "Het was de sterke begeerte naar verlossing en heiligmaking en de hartgrondige bekeering tot God, welke bij vele gezien werd als de gezegende vrucht hunner eigene opwekking (Kestell 1911:91). Terwyl die herlewing aan die gang was, kon hy daagliks gevalle van bekering waarneem.

Hy was ook bekend as Kinderprediker (*De Kerkbode* 9 September 1909:445) en belas met kindersiele. In *Die Kerkbode* van 16 Augustus 1933 skryf oud-ouderling P.J.Rabie van 'n insident wat in 1859 op Worcester plaasgevind het toe prof.Hofmeyr (wat pas op Stellenbosch aangestel is) 'n kinderpreek gehou het. Dit was iets ongewoons in daardie tyd. By dié geleentheid het hy oor Jes.55:6 gepreek: "Soek die Here terwyl Hy nog te vinde is, roep Hom aan terwyl Hy naby is."

2.4.4 Keerpunt in sy lewe

Op veertigjarige ouderdom het Hofmeyr 'n keerpunt in sy geestelike lewe beleef. Dit was, soos hy dit noem, “de overgang van de knechtgezindheid tot de kindsgezindheid.” Hy skryf dat hy so ongeveer 16 of 17 jaar oud was toe hy hom aan die Heiland oorgee. Hy het sedert daardie tyd nooit getwyfel of hy Gods kind en erfgenaam was nie. Eers in sy veertigste jaar het hy die onderskeid verstaan tussen knegskap en kindskap. Dit beskou hy as 'n keerpunt in sy lewe (Kestell 1911:121).

Reeds vier jaar voor hierdie ondervinding het hy reeds begin insien wat die ware verhouding van die gelowige tot God is. Verskeie preke wat hy in daardie tyd gelewer het, dui op die soeke na 'n verandering in sy geestelike lewe. Dat hy wel op veertigjarige ouderdom die keerpunt in sy lewe ondervind het, word bevestig deur Kestell (1911:121). Hy het in 'n preek aan die gemeente genoem dat die mag van sonde nie gebreek word deur vurige gebed en naarstige Bybellees asook getroue nakoming van verskillende lewensbeginsels nie, maar deur te leef in gemeenskap met Christus. “Zooals de geloovige ter rechtvaardigmaking rust op den boezem van Jezus, zoo moet hij dit ook doen ter heiligmaking” (:121).

In terme van hierdie verandering noem hy dat sy lewe “knechtelijk” was toe hy nog 'n jong Christen was. Hy het 'n vrees gehad om voor God te verskyn, aangesien daar by hom geen drang tot gebed was nie en hy ook oor verskillende waarhede getwyfel het. Dit was egter heel anders toe hy sy ware kindskap ontdek het (Kestell 1911:122). Ná hierdie ondervinding het hy meer intensief die Bybel geles en hom ook in die geskrifte van ander skrywers verlustig.

Kestell (1911:44) wys die lesers daarop dat die jong Hofmeyr wat in Calvinia in die bediening gestaan het, nie dieselfde was as die een op Stellenbosch met sy rype geestelike ervaring, vol innige blydschap, gebore uit 'n onafgebroke gemeenskap met God nie. Die rede hiervoor was omdat, soos Kestell dit stel, hy nog nie die ondervinding gehad het nie. Op Calvinia was Hofmeyr belas met sy swakheid en stadige groei in heiligmaking. Hy het dikwels die oorsaak van die geestelike agteruitgang van die gemeente by homself gesoek. “Waar is mijn vuur?...Zoo biddeloos, zoo koud over het algemeen!” (:45). Hierdie versugting sou weldra verhoor word en 'n lewe van gemeenskap met God en vrug in die bediening, sou daarop volg.

In 'n huldeblyk ná sy dood word genoem dat die getal siele wat in die verskillende gemeentes kennis met die Heiland gemaak het, baie groot was (*De Kerkbode* 9 September 1909:445).

2.5 Dr. Andrew Murray (1828-1917)

Dr. Andrew Murray was ongetwyfeld een van die grootste teoloë wat die Ned.Geref.Kerk opgelewer het.

Aangesien sy invloed verreikende gevolge ingehou het in veral die bevordering van die evangelies-piëtistiese karakter in die Suid-Afrikaanse kerklike opset, word meer aandag aan hierdie besondere persoon gewy.

2.5.1 *Sy vroeë lewe*

Andrew, gebore op 9 Mei 1828 te Graaff-Reinet, was die naamgenoot van sy vader, oupa en oupagrootjie.

Hy en sy broer John se geaardhede was uiteenlopend van aard. John was stil, nadenkend en leergierig, terwyl Andrew 'n uitbundige gees geopenbaar het. Hy was nie so leergierig soos sy ouer broer nie, maar bedrywig, en uitermate skrande (Du Plessis 1920:37). John, daarenteen, was sy vader se seun: stilswyend, ingetoë en versigtig in woord en daad (:37).

Andrew se geestelike lewe is beïnvloed deur sy godvrugtige ouers. Die saad van godsvrug is reeds vroeg in sy hart gesaai en voor hy na Europa gegaan het, was die weg na die hemel nie vir hom onbekend nie (Liebenberg 1942:ix).

In Skotland, waar Andrew en John gaan studeer het, het die jong prediker, William C. Burns, 'n sterk en blywende invloed uitgeoefen op die geestelike lewe van die twee broers (Du Plessis 1920:44,47). Op 13 Januarie 1841 stuur William Burns 'n brief aan John waarin hy 'n sterk beroep op hom doen om sy lewe aan die Here oor te gee. In 'n naskrif onderaan die brief versoek hy vir John om die brief ook aan Andrew te gee (:48).

Gedurende 1844 stel hy sy vader in kennis dat hy besluit het om homself te wy aan die evangeliebediening waarop sy pa in 'n skrywe sy uiterste tevredenheid te kenne gee (Du Plessis 1920:57). Sy vader was egter meer bekommerd oor sy sieleheil en sekerheid van saligheid en voeg by: "Ik vertrouw echter, lieve jongen, dat gij uw hart aan Jezus Christus gegee hebt, om nu en voor eeuwig de Zijne te wezen, en Hem door goed en kwaad gerucht te volgen" (:57).

2.5.2 *Sy bekering*

Ná hulle studie in Skotland vertrek Andrew en John na Utrecht waar hulle hulself bekwaam vir die evangeliebediening.

Die geestelike toestand in Holland het veel te wense oorgelaat. Deur die gees van rasionalisme wat vanaf Duitsland die land ingevloei het, is die universiteite deurtrek van 'n vrysinnige gees wat deur die Staat bevorder is. Op die kansels was manne wat die evangeliese leer verwerp het. "Het godsdienstig leven in de gemeente was mat; er zat geen pit in....Bekering was een verouderd woord; onder geloof verstond men het aannemen van zekere godsdienstige waarheden; die Heilige Geest scheen geweken voor de tijdgeest" (Du Plessis 1920:63).

Opwekkingsbewegings soos die *Réveil* en *Christelike Vrienden* wat in Holland ontstaan het, was middele waardeur die protes teen die geestelike doodsheid tot uiting gekom het. Onder invloed van die *Réveil* ontstaan die studentegenootskap *Sechor Dabar* in 1843 met die hoofdoel om "geheel in de geest van het *Reveil* de wetenschappen te beoefenen, die gevorder worden tot het voortreffelik ambt van evangelieprediker" (Du Plessis 1920:64,65)

Hoewel nie een van die professore se onderrig veel geestelike waarde vir die studente ingehou het nie en die studente nie voor 'n besliste keuse vir hul Saligmaker gestel is nie, was Utrecht tog die plek waar

Andrew tot inkeer gekom het. Hy kom kragdadig tot bekering en was selfs in staat om die presiese huis, kamer en datum te noem waar hierdie gebeurtenis plaasgevind het. "Die was evenwel geen plotselinge omwenteling, maar een bewuste en algehele oorgawe aan den Christus, met al zijn eisen, een scherpbelijnde ondervinding, van welke hij een nieuw tijdperk dagtekende, en die de achtergrond vormde van al zijn toekomstige prediking" (Du Plessis 1920:69).

In 'n brief aan sy ouers deel hy hulle die nuus mee : "Even groot zal uw vreugde zijn, daar ben ik van verzekerd, als ik u vertel dat ik aan u veel blijder tijding kan meedeelen - een tijding waarover zich de engelen hebben verheugd - dat namelijk uw zoon wedergeboren is" (:70). Hy vertel hoe hy blindelings deur die lewe gegaan het en 'n soeke na sekerheid gehad het. Hierdie sekerheid het hy ontvang, soos weergegee in die woorde: "Eén ding weet ik, dat ik blind was en nu zie" (:71).

Liebenberg (1942:10) maak die volgende opmerking oor die getuienis van Andrew Murray:

Dis nie veel nie, en ook nie min nie. Tog is dit kragtig, pittig, helder en beslissend. Almal kan nie so 'n getuienis omtrent hulle bekering aflê nie, dit was 'uit die duisternis tot die lig'. Die oorgang was nie onvoorbereid nie en dit was beslis vir altyd. Die ommekeer was diep en blywend, vir die hele lewe betekenisvol....Sy geestelike ontwikkeling spruit nie voort uit 'n langdurige soek, 'n angstige worsteling of 'n sware gewetenstryd soos Luther nie; hy het die waarheid van God in Christus Jesus soos Timotheus van kindsbeen af geken....

2.5.3 *Sy bediening*

Vergesel deur sy vader, vertrek hulle vanaf Graaff-Reinet noordwaarts oor die Oranjerivier na Bloemfontein waar Andrew as predikant bevestig is. Op 6 Mei 1849 begin sy bediening van 11 jaar in Bloemfontein. In 'n brief aan sy broer John, wat ook intussen bevestig is, skryf hy onder andere die volgende met betrekking tot die toestand in sy gemeente:

Nu dat ik mij enigzins meer thuis gevoel...vertrouw ik dat onze genadige God mij iets laat gevoelen van de noodzakelijkheid van een intieme, proefondervindelijke zielekennis van de heerlike waarheid die ik verkondigen moet, en boveal van de heerlike centrale waarheid - het verbazende wonder van de liefde van een gekruisigde Jezus. Laat ons zoeken, lieve broeder, om veel uit deze bron te drinken, en de liefde van Christus te maken tot de grondslag van een gedurig vertrouwen van hoop en vreugde. Dan zullen wij weten wat wij aan stervende zondaren moeten prediken. Dan ook zullen wij weten hoe wij prediken moete, met de ernst van een brandende liefde, die zich met alle kracht inspant om zielen van het eeuwig verderf te redden (Du Plessis 1920:96).

Volgens ds.C.Rabie het ds.Murray net betyds na sy volgende gemeente, Worcester, gegaan want onder die vorige predikant, ds.Sutherland, se bediening was daar nie sprake van bekerings nie. Niemand sou destyds gewaag het om te verklaar dat hy bekeerd of wedergebore was nie. Dit sou as die grootste vermetelheid beskou word (Rabie in Du Plessis 1920:210). Rabie verklaar verder dat ds.Murray se aandeel tydens die genoemde konferensie beperk was tot 'n gebed, maar hierdie gebed was so kragtig en aandoenlik dat siele daar en dan onder 'n diepe sondeoortuiging gekom het. Dit word beskou as die geboorteuur van die herlewing (:210).

Ds.Rabie berig voorts dat ds.Murray se prediking van die staanspoor af "in die betoning van Gees en krag" was en lewe in die doodsbeendere gebring het. Dit was asof een van die profete van ouds uit die

dode opgestaan het. Die onderwerpe van ware geloof en bekering wat hy gereeld op die gemeente afgedruk het, was baie ernstig (Du Plessis 1920:210).

2.5.4 *Dieper geestelike lewe*

Du Toit (1952:258) skryf oor die onvolledige geestelike lewe van Murray: "Gedurig het hy nog sy magteloosheid gevoel en gekla dat die tweespalt, die stryd tussen vlees en gees, vir hom te veel was." Met die aanraking van mev. Pearsall Smith se werke, besef hy dat dit nie meer vleeslike inspanning van sy kant kos nie, maar 'n volkome oorgawe aan die Here wat 'n blywende rus bring.

Tydens sy verblyf op die plaas van Paul Kruger, het Andrew Murray 'n behoefte ontwikkel na die dieper geestelike lewe. Daar was 'n begeerte na die vervulling met die Heilige Gees. Op 'n baie later stadium het hy by een van sy optredes tydens 'n Keswickkonferensie aan 'n versoek voldoen om sy getuienis oor die dieper geestelike lewe te gee:

Mijn rechtverdigmaking voor God was mij zo klaar als het zonnelicht. Ik wist het uur, toen ik van God de vreugde van vergiffenis had ontvangen. Ik herinner mij dat ik in mijn klein vertrek te Bloemfontein zat, en tot mijzelf zij: 'Wat scheelt eraan? Hier verkeer ik in de stellige verzekering, dat God mij door het bloed van Christus gerechtvaardigd heeft, en toch heb ik geen kracht tot dienst (Du Plessis 1920:45).

Hy vertel verder hoe diep ongelukkig hy in homself was en hoe hy na ware rus en vrede bly soek het. Hoewel hy nie van 'n spesifieke oomblik kon getuig waarop hy die doop met die Heilige Gees ontvang het nie, het hy die les geleer om homself daagliks voor God te stel as 'n leë kruik wat met die Heilige Gees vervul moes word. "Hij heeft mij de zalige verzekering verleend dat Hij, de eeuwige God, Zijn eigen genadewerk in mij gewaarborgd heeft. Als er een les is, die ik van dag tot dag beter leer, dan is die deze: het is God die alles in allen werkt" (Du Plessis 1920:460).

2.5.5 *Sy geestelike invloed*

Die geheim van sy invloed het gelê in sy verhewe Christelike karakter en in die onweerstaanbare krag wat geopenbaar is in alles wat hy gesê en geskryf het. Hy self was boweal 'n man van gebed. Sy gemeenskap met die Onsielike was innig en onafgebroke (Du Plessis 1920:447).

In "*The British Weekly*" lewer eerw. H.V.Taylor onder andere die volgende indrukke van Murray: "Ernst en kracht van elektriese invloed stromen van hem uit, en grijpen zowel het grote gehoor als de kleine kring rondom hem aan" (Du Plessis 1920:453).

Dr. Andrew Murray het in 'n besondere mate belanggestel in die mistici. Veral die geskrifte van die mistikus, William Law, het op hom 'n diep indruk gelaat (Du Plessis 1920:460,1). Beïnvloed deur hierdie stroming, met sy eiesoortige teologiese beskouing, het Murray klem gelê op die boodskap van die mistiek, naamlik die noodsaaklikheid van die vereniging tussen God en die mens en tog het hy die dwalinge wat daarmee gepaard gegaan het, vermy. Hy kon daarin slaag weens sy opleiding in die evangeliese en gereformeerde teologie, asook sy deeglike bestudering van die Skrif. Laasgenoemde was so noukeurig en aanhoudend, dat hy hom nie laat wegvoer het op die syppaie van die bespiegelende mistiek nie (Du Plessis 1920:466).

2.5.6 *Sy prediking*

Sy prediking was gekenmerk deur krag. "Hy het in die diepste werkinge van die menslike gees ingegaan, terwyl hy met buitengewone helderheid die waarheid van die Skrif uiteengesit het" (Liebenberg 1942:xi).

Veral twee onderwerpe is deur sy prediking gekenmerk, naamlik geloof en heiligmaking. Geloof is by hom nie 'n verstandsaak nie, maar 'n gewisse daad wat in die mens se lewe gewerk word deur die Heilige Gees. Geloofsversekering en 'n gedurige oorgawe aan Christus was van die vernaamste elemente in sy prediking.

Die Christelike lewe het hy beskou as die gerypte vrug van die oorgawe aan die Heiland wat ons van alle sonde sal kan verlos, namate die siel geleer het om voortdurend in hom te rus en nie in sy onmag teen die sonde te worstel, waaroor hy alleen die oorwinning nie kan behaal nie (Liebenberg 1942:xi).

Oor die invloed van Murray, haal Du Toit (1952:259) vir dr.G.B.A.Gerdener aan: "Dit is waarskynlik hierdie gloedvolle prediking van Andrew Murray wat een en ander in ons tyd in die versoeking gebring het om hom as Metodisties aan te dui. As dit beteken dat sy leer enigsins van die suiwer gereformeerde waarheid afgewyk het, dan is dit 'n growwe voorstelling." In sy wese het Andrew Murray altyd Skots-Calvinisties gebly.

2.6 *Ds. John Murray (1826-1882)*

Sy vroeë lewe en opleiding is reeds onder die vorige punt behandel. Enkele gedagtes rondom sy bekering en geestelike invloed geniet vervolgens aandag:

2.6.1 *Sy geestelike agtergrond*

Soos die geval was met sy broer Andrew, is die stewige fondament vir 'n godvrugtige lewe gelê in hul ouerhuis.

Tydens hulle verblyf in Aberdeen, Skotland, waar die invloed van William Burns bygedra het tot die ontwikkeling van hulle geestelike lewe, ontvang John in 1841 'n brief van Burns met onder andere die volgende inhoud:

"Wil, ik bid u, niet toegeven aan de geheime gedachte, dat gij te verontschuldigen zijt voor het blijven in uw tegenwoordige onbekeerde toestand, of dat er ook de geringst mogelijke hoop is dat gij gered zult worden, tenzij gij wezenlijk uit de Heilige Geest herboren zijt, en met de heilige Jehovah verzoend zijt door de zoenbloed van Zijn eniggeboren Zoon (Du Plessis 1920:48).

Die res van die brief gee 'n weerspieëling van die besorgdheid oor die jongman se geestelike lewe. Burns se bediening het bygedra tot die bekering van talle mense, veral dié van jongmense (:49).

John het later as Andrew tot die besef gekom dat hy hom tot die evangeliebediening gaan wend. Sy vader, en veral sy oom met wie hy in 'n goeie verhouding gestaan het, het grotendeels bygedra tot hierdie besluit (Du Plessis 1920:58).

Saam met Andrew studeer hulle te Utrecht vanaf Mei 1846 tot Mei 1848. John was baie ontsteld oor die geestelike toestand aan die universiteit en spreek teenoor sy ouers sy ongelukkigheid uit oor die lae sedelike standaard van veral die teologiese studente (Du Plessis 1920:74).

2.6.2 Sy bediening

Ná sy studie en terugkeer in Suid-Afrika, word hy op 26 Mei 1849 deur sy vader in Burgersdorp bevestig. As teksvers vir sy intreeboodskap, gebruik hy 2 Kor.5:20: "Ons tree dan op as gesante om Christus wil, asof God deur ons vermaan. Ons bid julle om Christus wil: Laat julle met God versoen" (Du Plessis 1920:95).

In 'n omvattende studie meld Van der Watt (1979:75) dat Murray by uitstek 'n kragtige prediker was. Sy prediking was "toegespits om die hoorder te beweeg tot skuldbesef, bekering en heiligmaking." Hy het dikwels uit die Kategismus gepreek om die gemeente te onderrig in die geloofswaarhede (:76). In sy bediening was daar heelwat "wrywingsmomente" wat onder andere veroorsaak is deur sy Metodistiese prediking (:82).

Sekerlik die mees uitstaande waarmee John Murray geassosieer word, is sy aanstelling as een van die eerste professore aan die Kweekskool op Stellenbosch waar sy geestelike karakter neerslag gevind het in die lewe van meer as een student. Volgens Van der Watt (1979:112,113) het Murray en Hofmeyr altyd gewaak dat die verhoogde akademiese standaard nooit sou geskied ten koste van die godsvrug as vereiste vir die studente nie. Die Sinode van 1862 het onder andere besluit dat by toelating tot die Kweekskool, "die wedergeboorte en die *persoonlike ondervinding van Gods genade*" benadruk moes word (:113).

Van der Watt (1979:148) brei ook uit oor Murray se betrokkenheid by die hou van konferensies wat in die vorige eeu 'n algemene tendens was en wat nou verweef was aan die Evangeliese Alliansie.

2.7 Dr.Servaas Hofmeyr (1830 - 1888)

2.7.1 Sy vroeë lewe en bekering

Dr.Servaas Hofmeyr was die broer van prof.N.J.Hofmeyr. Hy is op 11 Desember 1830 in Kaapstad gebore. Hy ontvang sy eerste skoolopleiding onder die sorg van Servaas en Stephanus de Kock, nl. "*tot Nut van het Algemeen*". Onder die geseënde evangeliebediening van ds.G.W.Stegman (Sr.) in Kaapstad kom hy tot bekering "door de genadewerking van de Heilige Geest die hem de Heiland als Heer en die Heer hem als knecht en wel als evangeliedienaar deed vinden (*De Kerkbode* 29 April 1920 :477). Op 16 jarige ouderdom is hy aangestel as hulponderwyser by "*Het Nut*".

In die *Korte Levensschets en nagelaten Geschriften* (1891:4) gee hy self die gebeure rondom sy bekering weer:

Ik was toen zeventien jaar oud, en mijne schooljaren waren nog niet ten einde. Reeds eenigen tijd lang verkeerde ik onder diepe indrukken aangaande mijn geestelijk heil. Zoo als velen in die dagen, en ook nu, meende ik dat Jezus en de Zaligheid ver, o' ! zoo ver van mij waren, een berg dien ik niet kon bestijgen, een breede stroom dien ik niet kon doorwaden.

Hy het meer as een keer goeie voornemens gehad, maar moes telkens tot die slotsom kom dat alles tevergeefs was, tot die dag toe die lig deurbreek: "Eindelijk is het licht mij opgegaan, en werd het vrede in mijn hart door het eenvoudig geloof in Jezus Christus, mijn Zaligmaker" (*Korte Levensschets* 1891:4)

Behalwe die prediking van ds.Stegmann, het hy hulp ontvang uit die geestelike boekie "*Young Men's guide through Life to Immorality*" deur John Angel James. Hy het elke oggend vir omtrent 'n uur lank

die boekie hoofstuk vir hoofstuk biddend gelees. Toe hy by die agste hoofstuk kom, wat oor geloof handel, kom dit duidelik tot hom dat dit nie goeie voornemens, goeie werke, baie stryd en aanhoudende gebed was nie, maar alleenlik "Geloof in den Heer Jezus Christus en gij zult zalig worden....Ik geloofde, en mijne ziel was gered. Geheel anders verliet ik dien morgen 't stille vertrek dan ik daar was binnengetrede....Van dien dag af was het ook mijn innige wensch en begeerte om mijn leven geheel aan de diens des heeren te wijden" (*Korte Levensschets*1891:5).

2.7.2 *Sy studies*

Gedurende Mei 1849 verlaat hy saam met die latere predikante, di.A.A.Louw en William Murray, die land om sy opleiding as predikant aan die Universiteit van Utrecht te ondergaan. Hy geniet die studies so, dat hy langer as sy landgenote aanbly en ontvang in Augustus 1856 sy doktorsgraad in Godgeleerdheid "na verdediging eener Latijnse Dissertatie over de leer van Paulus aangaande de 'Eersgeborene aller Creatuur' - vervat in Col.1:15-20" (*De Kerkbode* 29 April 1920:477).

Voordat hy gepromoveer het, het hy aan die Edinburgse Universiteit onderrig ontvang. Ná 'n besoek aan Noord-Amerika, keer hy terug na sy vaderland op 7 Februarie 1857 en word 'n week later gelegitimeer.

2.7.3 *Sy bediening*

Sy intrepreek word gelewer in die Groote Kerk, Kaapstad na aanleiding van Johannes 12:3-8. Hy word na verskillende gemeentes beroep, soos Colesberg, Winburg, Glen Lynden en Mosselbaai. Die beroep na Colesberg geval hom en hy word georden deur die konsulent, ds.(later prof) J.Murray. Sy arbeidsveld was baie uitgebreid en afstande van tot 28, 36 en 48 uur moes afgelê word. Nadat hy beroepe onvang het na Burgersdorp, Queenstown en Pietermaritzburg en Montagu, neem hy die beroep na laasgenoemde gemeente aan en word op 16 September 1860 aldaar bevestig. Op Montagu kon hy ook deel in die geseënde herlewings.

Vyftien maande ná sy bevestiging op Montagu is hy met mej.Anna Morgan getroud. Sy was die dogter van 'n Skotse predikant wat op versoek van Lord Charles Somerset na Suid-Afrika gekom het. Ná 'n baie gelukkige huweliksluwe, waaruit 7 kinders gebore is, sterf sy in Desember 1875. In 1877 trou hy met mej.C.M.de Kock van Kaapstad met wie hy tot sy dood, elf jaar later, getroud was (*De Kerkbode* 15 September 1921:1074,5).

Hy het as rondreisende prediker verskeie dorpe, asook sendingstasies besoek en was ook betrokke by die verwikkelinge rondom die afskeiding van die Gereformeerde Kerk en in 1870 skryf hy 'n boek, getiteld "*Hoe de Afscheiding ontstaan is*" (*De Kerkbode* 29 April 1920 :478). Weens sy liefde vir en belangstelling in die drukkerswese, sorg hy dat die kerklike publiek van goeie leesstof voorsien word uit die pen van verskeie predikante. "Als schrijver was hij luimig, helder, leerzaam. Zijn stukken waren boeiend en werden met graagte gelezen" (:478).

Reeds met sy aankoms in Kaapstad as jong proponent begin hy met die wetenskaplik-teologiese tydskrif **Elpis**. Hy kry die samewerking van Nederlandse teoloë soos prof.Nicolaas Beets en dr.J.J.van Oosterzee

en in Suid-Afrika van mense soos dr.P.E.Faure, di.G.W.A.van der Lingen en John Murray. Ná 4 jaar (1861) staak hy die publikasie, maar gee dit weer uit in 1873 (*De Kerkbode* 15 September 1921:1076).

2.7.4 *Spesiale dienste*

Ds.G.W.Stegmann van Oudtshoorn berig dat dr.Hofmeyr tydens die predikante-konferensie te Wellington verslag gedoen het van die herlewing op Montagu. Omdat hy met die Heilige Gees gevul was, besluit hy om op uitnodiging vir twee weke spesiale dienste in Kaapstad te hou. Die Roggebaaikapel was te klein om al die mense te akkommodeer. Die preke is gekenmerk deur buitengewone krag. Bedags het hy onvermoeid huisbesoek gedoen, terwyl talle hulle aan die Here oorgegee het. Mense het besef dat die Here nog groot dinge gaan doen en daarom word die dienste met nog veertien dae verleng. Hulle is van een saal na die ander en elke keer was dit stampvol. "Het was een tijd van heerlijke inzameling van zielen en van verkwikking voor Gods volk" (*Korte Levensschets* 1891:28).

Vroeg in die môre, terwyl dit nog donker was, het mense byeengekom om te bid. Van ver af kon gehoor word hoe hulle gesange en Sankeyliedere sing. Die spesiale dienste het onafgebroke vanaf 15 Junie tot aan die einde van Augustus geduur.

2.7.5 *Algemene karaktertrekke*

Waar hy as student 'n uiters gedissiplineerde en georganiseerde mens was, was dit heel anders in die bediening. Hy het dikwels laat gekom vir afsprake. Die rede hiervoor word toegeskryf aan die feit dat hy altyd 'n liefdevolle belangstelling in ander mense getoon het. Hy het gedurig geskenkies uitgedeel en beswaarlik by 'n kleurling verbygestap sonder om van hom notisie te neem.

Hy was baie lief vir sang en musiek en het baie bygedra tot die bevordering van sang in sy gemeente. As deel van die katkisasie, moes elke katkisant 'n gesangvers leer en voor die klas sing.

Hy sterf op 'n vroeë ouderdom van 58 jaar en op die begrafnis word hulde aan hom gebring vir die belange wat hy in die Kerk gehad het, veral met betrekking tot die stryd teen die Liberalisme, sy prediking, geskrifte en ook sy ywer om vir die Kweekskool te kollekteer. "Eigengemak, eigenbelang, alles werd voor de zaak (van de Kerk) opgeofferd" (*De Kerkbode* 15 September 1921:1077).

2.8 *Eerw.Stephanus Hofmeyr (1839-1905)*

Alhoewel hierdie studie nie die sending insluit nie, kan die rol wat sendelinge gespeel het, nie oor die hoof gesien word nie. Verteenwoordigend van hierdie belangrike arbeid word ook aandag gegee aan een van die bekendste sendelinge in die vorige eeu, naamlik eerw.Stephanus Hofmeyr.

2.8.1 *Sy lewe*

Stephanus Hofmeyr, wat die eerste Afrikaner-sendeling in die buiteland was, is op 3 Junie 1839 te Kaapstad gebore. Hy was die seun van advokaat Hofmeyr en die tweede jongste van 9 kinders - en ook die stoutste. Hy is baie gestraf. Op sewejarige ouderdom is hy na "'t Nut van 't Algemeen" vir sy opleiding. Toe Stephanus ongeveer tien jaar oud was, is sy vader insolvent verklaar en hy moes die skool

verlaat en tydelik by een van sy susters onderrig ontvang. Daarna is hy na die "South African College". Op sestienjarige leeftyd is hy na Bredasdorp waar hy as waarnemende klerk in sy vader (wat die magistraat was) se kantoor aangestel word.

Sy ondeundheid het voortgeduur en as "voorperd van die duiwel", soos hy homself genoem het, het sy verergerde lewe hom tot selfmoord genoop. Gedagtig aan sy grootmoeder se woorde : "Hy sal nog 'n voorbidder word", het hy hom weerhou van so 'n onbesonne daad.

In 1858 het sy ouers hom na sy oom, Hendrik Neethling, se plaas Remhoogte, buite Prins Albert gestuur waar hy homself op landbouterrein moes bekwaam. Hier het sy lewe 'n drastiese verandering ondergaan, veral weens die invloed van sy neef Stoffel.

2.8.2 Sy bekering

Van kindsbeen af het hy besef dat hy hom moes bekeer. Hy getuig dat die Here van kleins af in sy siel gewerk het. Hy het geweet dat hy onbekeerd was. Dit is gedurig aan hom voorgehou omdat hy die "wildste, ongehoorzaamste en ondeugendste onder de kinderen des huizes" was (M.N. 1907:1). Wanneer hy 'n boek of traktaatjie lees, was dit vir hom bedoel en boodskappe oor die hel en verdoemenis het ernstig tot hom gespreek. Hy moes altyd aanhoor: "STEPHANUS hebt jij goed geluisterd" (:1). By die afsterwe van 'n persoon of by 'n begrafnis en selfs wanneer hy self siek was, moes hy telkens hoor hoe dit 'n roepstem was.

Die ander kinders was baie voorbeeldig. Tydens huisgodsdienis is hy dikwels verbied om te bid, omdat God nie die gebede van stout kinders sou hoor nie. Hy het gereeld voorgegee dat hy onverskillig was, maar erken dat hy homself dikwels aan die slaap gehuil het uit vrees vir die vlammende hel (M.N.1907:2). Op 'n keer het hy gedroom oor die oordeelsdag en hoe hy veroordeel is en hel toe moes gaan. As sy moeder hom waarsku dat stoute kinders hel toe gaan, het hy dit beaam, want hy het self daarvan gedroom (:2).

Tydens sy verblyf in Kaapstad het sy vader hom versoek om lidmaat te word van die gemeente van dr.A.Faure, Sr. Hoewel hy genoegsame Bybelkennis gehad het om die vrae te beantwoord, het hy homself as onbevoeg beskou omdat hy "onbekeerd" was (M.N. 1907:4).

Behalwe die voorbeeldige lewe van sy oom en neef op die plaas, is hy ook diep getref deur 'n artikel wat deur ds.J.H.Hofmeyr van Somerset-Oos in "De Kerkbode" geplaas is, met die titel "Zij gij weergeboren?" Hy het besluit om 'n godsdienstige lewe te lei deur gereelde Bybellees, gebed en deur godsdienis vir die plaasvolk en bidure vir die bure te hou, maar sy onbekeerde toestand het hom erg gekwel. "Ik werd vroom en werd gerespecteerd, doch ik gevoelde diep, dat ik met mijne vroomheid verloren ging, want ik was "onwedergeboren" (M.N. 1907:5).

Hy noem in 'n persoonlike getuienis dat, behalwe die lees van bogenoemde artikel, ander faktore ook op hom ingewerk het wat hom tot verhaal gebring het. Dit sluit die omgewing in waar hy by sy oom tuisgegaan het, briewe van sy ouers en oudste suster, asook 'n droom oor "den oude Heer Kootje de Wet" (De Kerkbode 16 November 1905:577).

Tydens die groot opwekking in 1861, wat ook op Prins Albert 'n uitwerking gehad het, het sy onrustigheid oor sy geestelike lewe voortgeduur. Hy sê dat hy begin onrustig, ja baie benoud word, het veel met die Bybel omgegaan en baie gebed, het soms glad nie gelag nie, wou somtyds oor niks as geestelike onderwerpe praat nie, het weinig geslaap; dog hoe ernstiger hy geword het, hoe meer het hy gesien dat dit alles eiegeregtigheid was. "Ik moet wedergeboren worden, zoo niet ik zal maar weer terugvallen naar de wereld; ik zal het in den hemel niet kunnen uithouden" (M.N.1907:5).

Op 23 Maart 1862 is 'n biduur deur 'n oefenaar, Gideon Kotzé, gehou na aanleiding van Joh.3:14 oor geloof in die verhoogde Heiland. Stefanus het besef dat hierdie man iets besit wat hy ook begeer. Dit het hom tot ernstige nadenke gelei. Die volgende dag, toe die oefenaar weer 'n draai op die plaas maak, het Stefanus aan hom gevra of hy waarlik die Here Jesus liefhet, waarop hy antwoord: "Ja, so lief, dat as ek Hom nou in my twee hande kry, laat ek Hom nooit weer los nie" (M.N. 1907:9). Hierdie woorde het die behoefte verder aangewakker om dieselfde ondervinding te smaak.

Terwyl hy die volgende dag besig was om brandewyn te stook, het hy weer eens nagedink oor sy lewe. Hy was diep ongelukkig en uit moedeloosheid dink hy by homself: "Ach, zal ik nog maar daarom bij al mijn bidden en tranen verloren gaan?" (M.N.1907:6). Hy dink na oor hoe hy dikwels uit groot gevare gered is en dan kom die profetiese woorde van sy grootmoeder weer by hom op.

Die volgende oggend, terwyl hy steeds in 'n sielestryd gewikkeld was, bid hy: "Ag, Here, wat sal ek doen? Ek het alles geprobeer, en niks het gehelp nie. Ek kan nie meer bid of ween nie. Kry tog vir my jammer". So skets hy die gebeure wat op hierdie geroep gevolg het:

Op dat oogenblik, bliksemsnel was het alsof de hemel en mijn hart tegelijk opensprongen. Een gloed van liefde verwarmde mijne ziel. Ik zeide, "wat is dit? Is dit de liefde van den Heere JEZUS?" Alles in mij zeide: "Ja, dit is wat gij al zoo lang zoekt en dat de Heer van eeuwigheid voor u gevoeld heeft".... Ik was aan brand van liefde. De tranen barstten mij uit de oogen.... "O, dat ik toch een hoogen berg kon klimmen en de geheele wereld toeroepen en verzekeren, dat de Heer JEZUS zondaars lief heeft!".... De Heer had, zonder ik eraan dacht, mij een voorbidder gemaakt, naar het woord mijner zalige grootmoeder" (M.N. 1907:7,8).

2.8.3 *Sy bediening*

Hofmeyr skryf dat hy onmiddellik ná sy bekering begin het om aan die "dienstboden" op die plaas, in hulle huise en by hul werk, meer van die Heiland te vertel. Ook vir die blankes in die omgewing kon hy as voorganger by bidure optree (Hofmeyr 1890:29). Ná sy bekering het hy ook 'n begeerte gehad om sendeling te word. Op aandrang van ds.J.H.Neethling is hy na Stellenbosch. Na afloop van sy studies het hy ds.Ham te Franschhoek opgevolg waar hy onder blankes en gekleurdes gearbei het (M.N. 1907:10).

Gedurende die opwekking het hy in Franschhoek gearbei. Opmerklik was die begeerte by mense om hulle huisbediendes te bearbei. Mettertyd het sy begeerte om buite die landsgrense sendingwerk te doen, begin toeneem.

Met die ondersteuning van die vriende op Franschhoek besluit hy om met die werk te begin. Op Stellenbosch het die twee lede van die Sendingkommissie, t.w. di. A.Murray en J.W.L.Hofmeyr, asook

die sendinginspekteur, die leiding geneem in die verrigtinge waar sy werksaamhede aan die Here opgedra is.

Ná sy ordening is hy getroud met die suster van ds.J.H.Neethling van Stellenbosch.

Sy vernaamste bedieningsveld was te Soutpansberg toe hy vir ds.Mackidd, 'n Skotse sendeling wat 'n sendingstasie aldaar gevestig het, opgevolg het. 'n Gedeelte van die werk van Hofmeyr was onder die Buyse agter die Soutpansberg waar talle bekerings plaasgevind het (M.N.1907:29). Te midde van vele teenkantings teen hom, beleef hy saam met sy gemeente 'n herlewing in 1874 waartydens talle siele gered is (:115).

Hy is ook geken as 'n ware kindervriend by uitnemendheid. Daar was geen Sondagskool in die land wat hom nie geken het nie. Hy het liefdesboodskappe aan die kinders geskryf in *De Wakker (Die Kerkbode* 14 September 1905:449).

In 'n huldeblyk aan hom, wat in *De Kerkbode* van 10 Augustus 1905 (p.376) verskyn het, is van hom gesê dat God wel die werksman begrawe, maar sy werk laat voortlewe "Stefanus Hofmeyr is ons het bewijs van wat de beschaafde Afrikaner, uit de beste kringen in de sameleving zijn kan, wanneer Gods Geest bezit neemt van de persoonlijkheid:en haar tot Zijn voertuig gebruikt."

2.9 Ds.J.R.Albertijn (1847-1920)

Ds.Johannes Rudolph Albertijn is op Paarl gebore. Hy was die seun van die bekende ds.P.K. Albertijn wat saam met ds.G.W.A. van der Lingen in die gemeente gearbei het. Hy ontvang sy skoolopleiding aan die Gimnasium in die Paarl en selfs met sy vader se verhuising na Caledon gaan hy voort met sy skoolopleiding te Paarl. Aldaar kom hy tot bekering en deel ook in 1861 in die groot herlewing in die Paarl. Hierdie gebeure het so 'n sterk indruk op sy kindergemoed gemaak, dat hy in 1911 tydens die vyftigjarige feesvieringe nog die gebeure helder in herinnering kon roep (Meiring in Albertijn 1922:1)

2.9.1 Sy bekering

As kind was hy baie bekommerd oor sy verlore toestand en het hy dikwels drome oor die hel gehad. Toe hy tot bekering kom, vertel hy die nuus aan sy vader en versoek hom om dit nie aan sy moeder mee te deel nie. Uit mensevrees was hy versigtig om nie te gou vir ander te vertel van sy bekering nie, omdat dit so dikwels gebeur dat bekeerdes weer terugval (Meiring in Albertijn 1922: 1,2). Van jongs af het hy ook 'n begeerte uitgespreek om predikant te word. Ná sy opleiding as predikant het 'n sekere "Tante Käler" haar oor hom ontferm en deur haar persoonlikheid en gebede 'n sterk invloed op hom uitgeoefen (:2).

2.9.2 Sy bediening

Na afloop van sy teologiese studies aan Stellenbosch, word hy in Februarie 1872 bevestig in sy eerste gemeente, naamlik die St.Stephens-gemeente, Kaapstad. Ds.Andrew Murray het die bevestigingsrede gevoer. Ds.Neethling se intreeboodskap het gehandel oor Luk.5:5: "Op u woord sal ek die net laat sak". "Hierdie boodskap was tekenend van sy hele evangeliebediening" (Gerdener in *Die Kerkbode* 11 Desember 1946:1139)

In 1874 verhuis hy na Middelburg, K.P. en in 1880-81 reis hy saam met sy swaer, prof.N.J.Hofmeyr, na Europa en Amerika. Die dienste wat deur D.L.Moody gehou is tydens die konferensie ter verdieping van die geestelike lewe te Northfield, Noord-Amerika, maak so 'n groot indruk op hom, dat hy dit ook in Suid-Afrika toepas. Hy reël 'n predikantekonferensie te Middelburg in 1882. Uit alle oorde het die 31 predikante vanaf 13 tot 19 April byeengekom. Meer as een predikant "heeft daar het geheim geleerd van de Heere Jezus door het geloof aan te doen als de kracht tot het overwinnend leven" (Meiring in Albertijn 1922:3). Gerdener (*Die Kerkbode* 11 Desember 1946:1139) gebruik die volgende aanhaling: "om met elkander te onderhandelen over de dingen die het koninkrijk Gods aangaan, en biddend op den Doop des Geestes te wachten."

Hy het ook dikwels gemeentekonferensies in Middelburg gehou wat gedien het "tot spesiale arbeid ter inzameling van zielen" (Meiring in Albertijn 1922:3). Hy het 'n afkeur gehad in die benaming "spesiale dienste" (:3). Hy meen dat die begrippe "spesiale dienste" en "aftermeetings" nog onbekend was en verkies daarom die term "konferensie" (:61).

Sy begeerte om spesiale evangelisasie-arbeid te verrig was afkomstig uit Hanover waar sy swaer, ds.Arend Hofmeyr, in die bediening gestaan het. Op 'n tydstip toe ds. Andrew Murray aldaar besig was met dienste, het hy verneem van die jong predikant van Middelburg se sielelas. Ds. Murray het sy hand op Albertijn geplaas met die woorde: "U is, lieve broeder, van de Heer geroepen om dit werk van biezondere prediking te doen" (Meiring in Albertijn 1922:4). Ander faktore wat meegehelp het tot die evangelisasiewer, was die lees van die boekie "*Bringing in the Sheaves*" deur Rev. Earle. Ook die reaksie op die prediking van di.J.H.du Plessis van Cradock (vader van prof. J.du Plessis) en G.W.Stegmann van Adelaide tydens 'n gemeentekonferensie in Middelburg, het hom verder gemotiveer tot sielearbeid (:5).

2.9.3 Herlewing

Vir 9 jaar het hy met vrug in die Karoodorp gearbei en al meer as opwekkingsprediker opgang gemaak (Gerdener in *Die Kerkbode* 11 Desember 1946:1139). In 1883 volg hy prof.P.J.G de Vos op in Riversdal en 'n herlewing vind plaas kort ná sy aankoms. In die buitewyke word gebedsgroepies gevorm en kragdadige bekerings vind plaas (Meiring in Albertijn 1922:5). Hierdie herlewing het met "tussenruimtes" tot in 1887 geduur. "Die roeping wat die jong leraar van sy jeug af gevoel het om naamlik met bekommerdes om te gaan en aan hulle die weg van die saligheid voor te stel, het in hierdie tyd sy hele bediening heerlijk gemaak" (Gerdener in *Die Kerkbode* 11 Desember 1946:1139). Die herlewing wat in die gemeente Riversdal plaasgevind het, was volgens Gerdener een van die treffendste en mees geseëndes wat hy ooit in die geskiedenis van enige gemeente van die Ned.Geref.Kerk teëgekrom het (:1139).

Twee gemeente-afstigtings het in hierdie tyd plaasgevind, naamlik Albertina (vernoem na ds.Albertijn) en Van Wijkdorp (Meiring in Albertijn 1922::6).

Deur die toedoen van ds. Andrew Murray verbreed sy belangstelling in sendingwerk en hy word gekies as lid van die Algemene Sendingkommissie. Sy gesprekke, prediking, asook bereidwilligheid om een van sy kinders aan die Nyasa-sending af te staan, weerspieël sy ywer vir die uitbreiding van God se koninkryk (Meiring in Albertijn 1922:8,9).

2.9.4 *Die dieper geestelike lewe*

Gedurende sy bediening te Wellington was hy direk betrokke by die "*Keswick Conventions*" ter verdieping van die geestelike lewe. Geleidelik begin hy hom hiervan distansieer, deels oor die optrede van persone sonder behoorlike teologiese opleiding tydens hierdie byeenkomste. "De nuchtere Calvinist kwam nogeens bij hem hier boven" (Meiring in Albertijn 1922:9) Hy gee sy besware weer in "*Het Gereformeerde Maandblad*".

Hy was besorg oor sy geestelike toestand vanweë die "overgeblevene bedorvenheid, die strijd voer tegen de wet zijn gemoeds, en hem bij wijlen gevange neemt, onder de wet der zonde, die in zijn leden is..." (Albertijn 1922:46). Hy het gewonder waarom die Here nie op die dag van 'n mens se bekering die sonde met wortel en tak uitroei sodat hy daarna kan sê: "Ek kan nie sondig nie" (:46,47).

Volgens ds. Albertijn het 'n groot behoefte plaaslik bestaan na so 'n ondervinding, maar hy erken dat talle mense wat sodanige ondervinding deelagtig geword het, weer na die oorspronklike geestelike toestand teruggeval het. Sy beswaar was dat die klem geplaas is op dit wat die mens moes doen, terwyl uit die oog verloor word dat alles van God afhang. Hierdie hoë mate van heiligheid wat deur een oomblik verkry kon word, meen Albertijn, was misleidend en tot mislukking en teleurstelling gedoem (Albertijn 1922:49).

Albertijn stel dit tog duidelik dat hy dit nie teen die saak as sodanig het nie, maar die metode waarvolgens dit geskied het, het hom nie aangestaan nie. Hy verwys na twee leke-predikers van die "Holiness Movement" wat as sprekers op die konferensies opgetree het. Die een wat betreklik jonk was, het, volgens die meer geestelik volwasse gelowiges, die gevaar gestaan om in 'n strik van selfverheffing te val. Die persoon het na die gehoor verwys as "you low-level Christians", terwyl die verwysing na sy eie lewe sou grens aan perfeksionisme (:50). Die ander persoon het, volgens Albertijn (1922:50) 'n kragtige boodskap gehad en 'n onberispelike lewe gelei, maar in antwoord op Albertijn se opmerking dat die mens altyd in 'n onvolmaakte staat sal bly, was sy antwoord: "I can't help it, but God has eradicated sin from me."

Ds. Albertijn (1922:51) meen dat dit die enigste persone was wat hy in sy ganse lewe ontmoet het wat daarop aanspraak kon maak dat hulle "sondeloos" lewe, maar sy beswaar was dat hulle voorbeeld nie tot die einde nagestreef kon word nie.

2.9.5 *Saam met die krygsgevangenes*

Ná die slag van Modderivier, tydens die Anglo Boereoorlog, is generaal Piet Cronjé en sy manskappe gevange geneem. Ds. Albertijn se Christelike gemoed en volksliefde noop hom om die gevangenes na St. Helena te vergesel. Ná twee maande van geestelike bearbeiding, word sy diens aldaar beëindig deur

die koms van 'n voltydse kapelaan, ds. Winter. Hy en sy vrou word egter spoedig daarna gevange geneem en verban na die eiland Bermuda. Op reis daarheen staan hy sy plek vol as geestelike bearbeider en maak 'n diep indruk op die gevangenes se lewens. Verspreid oor vyf eilande moes die 5 000 krygsgevangenes bearbei word. Met haar kinders wat in Suid-Afrika moes agterbly, besluit mev. Albertijn om op haar beurt die kinders op die eiland te versorg. Ná agt maande keer hulle na Suid-Afrika terug (Meiring in Albertijn 1922:11,12). Ná 'n uiters suksesvolle bediening tree hy in 1910 af.

2.9.6 *Sy prediking*

Sy voorbereiding was vir ds. Albertijn 'n saak van groot erns, waaraan getroue studie en gebed gewy is. Hy is beskou as 'n versigtige eksegeet en het nooit 'n "spyker" gebruik om sy preke aan te "hang" nie (Meiring in Albertijn 1922:15). Hy het hom altyd vergewis van die oorspronklike betekenis van die bepaalde teks. Sy preke is netjies uitgeskryf en was baie goed geformuleer. "Was de preek geschreven, zo werd die gebedvol nagelezen in de eenzaamheid, totdat de volle boodschap in hem leefde, die dan vrij, naardat de Geest de woorden gaf, aan de gemeente uitgesproken werd" (:15). Anders as sy vader wat 'n vurige prediker was, het hy op bedaarde en plegtige toon gepraat. Sy preke was vir hom van soveel erns dat hy nie veel aandag aan die preekstyl gegee het nie. "Zijn prediking was getuigenis. Er was grote natuurlikheid in zijn voordracht, zodat er geen storend element tussen hoorder en prediker zich indrong" (:15).

Hy was 'n evangelis by uitnemendheid; 'n uitgesoekte wegwyser op die weg van saligheid na die kruis en na die volheid in die verre Heiland. Naas dr. Andrew Murray is hy waarskynlik die meeste van al die predikante van die Ned. Geref. Kerk deur die Here gebruik vir die bekering van onbekeerdes (Meiring in Albertijn 1922:16). Hy het groot waarde geheg aan die werking van die Heilige Gees by die bekering van mense en wantrou enige menslike inmenging wat veral tydens spesiale dienste voorgekom het (Meiring in Albertijn 1922:16). Hy het gewaak teen oppervlakkige gemoedelikheid. Sy prediking was by uitstek Calvinisties (:17). Hy het nooit daarna gestreef om as "kerkelyk voorman" op te tree nie. Tydens kerklike vergaderings is sy insette gerespekteer. Hy was eerder 'n prediker as een wat hom met diskussies en debatte wou bemoei (:17).

Kort voor sy dood skryf hy oor "*The Regrets van mijn Leven*" waarin hy, aan die hand van Paulus se doring in die vlees, baie eerlik sê wat die doring in sy vlees was: "Die doorn en die engel zijn in mij geval de zondige en bedorvene geaardheid, die na de wedergeboorte overblijft, - ik zeg niet de *onoverwonnene* en *heersende* zonde, maar de nog overblijvende zondige bedorvenheid" (Meiring in Albertijn 1922:20). Hierdie diepe sondegevoel het daartoe gelei dat hy ootmoedig en nederig was, te midde van die feit dat hy so 'n gewilde en beminde prediker was. Hy beskou die doring in die vlees as middel wat die Here gebruik om hom nederig te hou. Hy was ook belas met bedruktheid en swaarmoedigheid asook met 'n oorgevoeligheid. "Hij bracht dat alles in schuldbelijdenis voor zijn Heer..." (:21)

Ds. Albertijn is ook geken aan sy besondere gebedslewe. Hy het meestal hardop gebid - vir sy gemeente, bure, kinders en kleinkinders waarvoor hy so lief was. Hierdie liefde en teerheid is uitgestraal in sy huis

en saam met sy vrou, wat as vriendin hom ten volle ondersteun het, is daarna gestreef om die huis vir hulle kinders die wonderlikste plek op aarde te maak (Meiring in Albertijn 1922:21).

As deel van sy sielearbeid het hy ook gereelde gemeentekonferensies gereël. Hy het veral gebruik gemaak van di. J.H. du Plessis en G.W. Stegman om as sprekers op te tree. Talle mense het tydens hierdie konferensies tot inkeer gekom (Albertijn 1922:61,62).

Hy sterf op 17 Junie 1920. Reeds voor sy dood het hy die versoek gerig dat geen lofrede oor hom gevoer moes word nie. "Lees uit Gods Woord wat de Heer over de dood en de zaligheid des hemels zegt" (Meiring in Albertijn 1922:22).

2.10 Dr.H.S.Bosman (1848-1933)

Op dr.H.S.Bosman se begrafnis het iemand gesê: "Wat Andrew Murray vir die Kerk in die Kaap was, was Manus Bosman vir sy Kerk in Transvaal" (Gerdener in *Die Kerkbode* 10 Julie 1946:57). Nie alleen het hy 'n belangrike rol gespeel in die stryd oor Afrikaans op skole nie, maar ook in die kerkverniging in Transvaal. Vir die nut van hierdie studie word die aandag veral gevestig op sy geestelike ondervindings asook die stabiliseringsinvloed wat hy op geestelike gebied op die Kerk uitgeoefen het..

2.10.1 Vroeë lewe en bekering

Hermanus Stephanus Bosman is op 23 Junie 1848 gebore op die plaas Sterkfontein, in die distrik Victoria-Wes. In 1852 verhuis die gesin na Potchefstroom, voormalige hoofstad van die Zuid-Afrikaanse Republiek.

Sy skoolopleiding het hy ontvang by 'n Nederlander, Hendrik van der Lingen. Daarna word hy 'n winkelkerk. As veertienjarige seun ontmoet hy vir ds. Andrew Murray, wat op daardie stadium saam met 'n geselskap Potchefstroom aangedoen het op pad na die sendingveld. Ds. Murray sien die jong Bosman se leergierigheid en talent raak en sien in hom 'n groot potensiaal vir die Kerk. Dit was die begin van 'n lewenslange verbintenis met hierdie groot Godsman.

Ds. Murray het 'n begeerte uitgespreek dat meer jongmense opgelei sou word as evangeliedienaars. Manus was een van die eerstes wat gereageer het op dié uitnodiging. Drie dae ná hul vertrek uit Potchefstroom, op 21 Junie 1862, hou ds. Murray die aand naby Kroonstad huisgodsdien. Die woorde wat daardie aand gebesig is, het 'n diep indruk op die jong gemoed van Bosman gemaak. "Mijn hart was geroerd door zijn ernstig woord en zijn vriendelijke behandeling van zijn 'Vaalpensie, achter 'n bosch opgetilt,' zoodals hij later dikwijls glimlaggend van mij sprak" (*De Volkstem* aangehaal in *De Kerkbode* 22 Augustus 1918).

Die volgende dag, terwyl 'n paar manne van die geselskap na die perde gaan soek het, en die ander met hul Sakbybeltjies na 'n bos is om te lees en te bid, het Manus ook hom afgesonder en erns gemaak met die woorde wat so 'n diep indruk op hom gemaak het. Daardie oggend het die handelswyse van die dominee en sy ouderling hom diep getref. In 'n sonnige hoekie van 'n ou kraal het ook hy die eensaamheid opgesoek en vir die eerste maal in sy lewe in sy eie woorde gebid. Nadat hy deur gebed van sy las ontslae geraak het, het 'n ware verligting sy deel geword. Hy het op daardie oomblik die

versekering gekry dat hy 'n kind van God was en dit vir altyd sou bly. Die kraal, so betuig hy self, het vir hom 'n hemel op aarde geword (*Die Kerkbode* 10 Julie 1946:58).

2.10.2 Sy opleiding

Ná sy opleiding te Worcester, behaal hy die B.A.-graad aan die S.A.Kollege. In 1869 lê hy sy admissie-eksamen af en op versoek van prof. Murray doseer hy aan die Gimnasium in Stellenbosch (*Die Kerkbode* 10 Julie 1946:58). Nadat hy aan die Kweekskool gestudeer het, vertrek hy na Skotland en Holland vir verdere studies.

Die gemeente in Pretoria was vir vyf jaar vakant, voordat hy daarheen beroep is, téén die raad van sommige kerkleiers. "Hy het gegaan om 'n halwe eeu daar te bly, geskiedenis te maak en uiteindelik sewe jaar na sy ontslag aldaar tot hoër diens geroep te word in 1933" (Gerdener in *Die Kerkbode* 10 Julie 1946:58).

Dr.Bosman het in sy prediking heelwat klem gelê op die noodsaaklikheid van die wedergeboorte. Tydens die openingsrede van die Sinode op 6 Junie 1906 het hy sy besorgdheid uitgespreek oor die koue geestelike klimaat wat in die Kerk geheers het. Hy verwys na die yskoue dooie ortodoksie, waarin die eerste liefde verlaat is en waar die Kerk gevaar loop dat die kandelaar van sy plek verwyder sou word.. "Er is, helaas, een rechtzinnigheid van het hoofd, zonder die wedergeboorte des harten, en dit is de grootste aller kwalen!" (Du Toit 1979:216). Hy het ook gedurig gewaak dat vreemde leerstellings nie die Kerk binnesluip nie.

Bosman het veral in sy leerredes te velde getrek teen die beskuldigings wat gerig is oor die vermeende Metodistiese praktyke wat die Kerk kwansuis sou beoefen. In 'n latere hoofstuk word meer aandag hieraan gewy.

2.11 Ds.G.D.du Toit (1886-1961)

Een van die persone wat in die vroeë jare van hierdie eeu 'n vername rol gespeel het in die geestelike ontwikkeling onder lidmate van veral die Ned.Geref. Kerk, was ds. G.D.du Toit.

Hy het nie alleen bekendheid verwerf as spesiale prediker nie, maar het ook heelwat geskrewe werke nagelaat en talle artikels vir "*Die Kerkbode*" geskryf. In een van sy boeke, getiteld: "*Gods weg van verlossing*" waarin boodskappe vervat is wat hy tydens spesiale dienste tussen 1937 en 1948 gebring het, is sy persoonlike getuienis ook neergepen.

2.11.1 Persoonlike getuienis

Hy vertel dat die vervulling van sy ideaal om die evangelie te verkondig voorafgegaan is deur 'n tydperk in die onderwys te Lindley en Vredefort. Met sy verblyf op Vredefort het die drang om die evangelie te verkondig baie sterker geword. Aan die einde van 1909 het hy besluit om die daaropvolgende jaar na Stellenbosch te gaan vir sy kweekskoolopleiding.

Vanaf 1916-1924 het hy die gemeente op Swellendam bedien waarna hy 'n beroep na Murraysburg aangeneem het. Hy beskryf sy verhuising na Murraysburg as 'n besondere mylpaal in sy geestelike lewe:

"Ek moes na Murraysburg gaan om daar 'n geestelike operasie te ondergaan wat 'n geweldige keerpunt sou bring in my lewe...Ek het nooit beseft dat ek so 'n operasie nodig gehad het nie. Van so iets het ek toe ook nooit gehoor nie" (Du Toit :12).

Hy vertel dat hy verneem het van geseënde werk wat twee dames op Richmond gehou het. Op aanbeveling van die leraar op Richmond, ds.H.J.L.du Toit, nooi hy die dames na Murraysburg. Hoewel die boodskappe vir ds.Du Toit nie iets nuuts ingehou het nie, het hulle lewe, veral dié van mej. Marjorie Lucas³ tot hom gespreek.

Hy getuig soos volg: "Marjorie se lewe was vol van die Here Jesus, tot oorloeps toe vol. Die lieflike karaktertrekke van die Here Jesus het uitgestraal uit haar lewe. Sy het vir my 'n lewe getoon wat ek nie by ondervinding geken het nie" (Du Toit: 13).

Na die analogie van die volk se trek vanuit Egipte deur die woestyn tot in die land Kanaän, maak hy die volgende opmerking; "En ek? Deur die Rooi See deur die bloed van die Lam! Gered, ja! Maar in die woestyn van 'n gebrekkige, sukkelende lewe" (Du Toit:13).

Hy deel sy ondervinding van 'n beswaarde gemoed met die lesers en erken dat hy nie in staat was om te preek, vir krankes te bid en hulle te bemoedig nie omdat hy self "geestelik krank" was. Hierdie worsteling het agt dae lank geduur "en toe, een na-middag om 3-uur - die datum het ek nie aangeteken nie- terwyl ek in my studeerkamer op my knieë was, het die keerpunt gekom (Du Toit:14). Op daardie dag het hy met die Here 'n ontmoeting gehad. "Die Heilige Gees wat reeds in die tempel was, het voller besit geneem daarvan"(:14). "Wat 'n omkeer het hierdie krisis in my lewe gebring! My Bybel het vir my nuut geword. Gebed het vir my 'n nuwe betekenis gekry. Die kansel het vir my die dierbaarste plek op aarde geword, want my hart was vol van waarhede wat vir my duidelik geword het in Gods Woord" (:15).

Omdat hy homself nog as 'n geestelike swakkeling beskou het, het die boeke van dr. Andrew Murray en prof.Nicolaas Hofmeyr vir hom baie beteken. Die boeke van dr.Andrew Murray was vroeër vir hom "droog en onverstaanbaar". Daarna was dit vir hom "soet en het hulle in my sielsbehoefte voorsien" (Du Toit:16).

Onder die opskrif "Derde keerpunt" beskryf hy sy innerlike stryd ná etlike jare in dieselfde gemeente met die beseft dat 'n verandering noodsaaklik was. Hy het nie geweet waarheen nie, totdat die sinode van Oktober 1936 besluit het om hom as spesiale evangelieprediker aan te stel. Die besluit om die pos te aanvaar het gepaard gegaan met 'n lang worstelstryd, maar nadat hy en sy eggenote die prys bereken het, het hy ingewillig. Te midde van 'n groot werkklas en ná 'n besoek aan 135 gemeentes, sê hy dat hy daardie tydperk in sy bediening vir niks in die wêreld sou wou verruil nie.

Te midde van groot seën wat hy met sy bediening ondervind, het sy liggaamskragte begin afneem. Hy het beseft dat hy genoodsaak sou wees om drie jaar voor sy beoogde emeritaat af te tree. Een saak wat

³ Mej.Marjorie Lucas was die eerste pelgrim van die Afrika Evangeliese bond (A.E.B.) in Suid-Afrika

hom egter gedryf het om met sy bediening voort te gaan, was die geestelike toestand van die Kerk. Gedurende sy arbeid as spesiale evangelieprediker het sy oë oopgegaan vir die ontsettende geestelike nood van Gods kinders. Die peil van die geestelike lewe was laag en selftevredenheid was aan die orde van die dag. Innerlik het dit egter ontbreek aan geestelike krag. Hy verwys na dr. Andrew Murray se uitdrukking dat die Kerk tot 'n groot mate geestelik krank geword het. Hy besef dat die nood onder lidmate 'n gebrek aan kennis van Gods Woord is. Daar was ook 'n gebrekkige kennis van die diepere waarhede van die geloofslewe. Hy was oortuig dat die kinders van die Here meer vaste spyse moet kry en die evangeliedienaars moet dit vir hulle gee. "En as ons dit nie kan gee nie omdat ons self nog met melk gevoed word, nie met vaste spyse nie, moet daar 'n kragtige verandering in ons eie geestelike lewe plaasvind" (Du Toit :20-21).

Sy liggaamlike krag het totaal ontoereikend geword nadat dit in 1947 ingegee het, maar ná 'n duidelike leiding van die Here besluit hy om voortaan sy kragte te wy aan Bybelstudie en 'n vers-vir-vers-Skrifverklaring vir die leek. Hierdie keuse beskou hy as 'n vierde keerpunt in sy lewe.

In sy geskrifte het hy veral klem gelê op die noodsaaklikheid van 'n besliste bekering in die mens se lewe en daarna 'n ondervinding van heiligmaking wat met 'n definitiewe krisisondervinding gepaard moes gaan.

2.11.2 *Ds. Du Toit as Spesiale Evangelieprediker*

In Oktober 1936 stel die sinode vir ds. Du Toit aan as spesiale evangelieprediker. Van tyd tot tyd verskyn berigte in *Die Kerkbode* oor dienste wat hy hou. Uiteraard is daar nie van al die dienste verslag gedoen nie, maar van die enkeles wat wel verskyn het, is dit duidelik dat hy geseënde werk in gemeentes gedoen het.

2.11.3 *Geskrifte van ds. Du Toit*

Soos duidelik blyk uit bostaande, was ds. Du Toit 'n man wat nie op hom laat wag het om oor wedergeboorte en veral oor heiligmaking te skryf nie. Van die artikels wat in *Die Kerkbode* verskyn het, is gepubliseer. Boeke waarvoor hy bekendheid verwerf het, is onder andere: *Die Brief aan die Hebreërs, deel I en II; Die Brief aan die Efesiërs; Ons geestelike groei; Die Heilige Gees in die gelowige; Vrygemaak van die sonde; Die gelowige in Christus; Jesus op die troon; Die werk van die Heilige Gees in die Gelowige; Die Leer van die "Second Blessing" getoets aan die Skrif*" en andere.

2.12 *Prof. J.C.G. Kotzé (1901-1979)*

Jacobus Cornelius Gideon Kotzé is op 8 Augustus 1901 in die distrik Calvinia gebore. Die geboorte het onder haglike omstandighede plaasgevind. Terwyl sy moeder ernstig siek was, het sy vader, wat as krygsgevangene in die tronk op Calvinia was, tot die Here gebid dat "as Hy sy seun vir die evangeliebediening sou roep, hy as vader sy deeltjie sal doen om hom predikant te laat word" (*Die Kerkbode* 31 Desember 1969:946).

Hy slaag matriek aan die Paul Roos Jongenshoërskool en begin in 1922 met sy B.A.-studies aan die Universiteit van Stellenbosch. Hy verwerf die graad in 1924 waarna hy sy kweekskoolopleiding ondergaan.

2.12.1 *Sy bekering*

'n Hoogtepunt van sy lewe was sy "persoonlike ondervinding" wat ná 'n aanddiens plaasgevind het. Daardie aand sou hy in sy kamer tot volkome sekerheid kom van sy verlossing en bevryding in Christus (Redelinghuys 1983:25). Oor hierdie ondervinding skryf ds.Kotzé self: "Daardie aand is vandag nog onvergeetlik. Dit was asof ek in 'n malende meul van sondebeseft was....in daardie smart het ek my vir die eerste keer in my lewe as 'n verlore sondaar ontdek. Voorheen was ek nog altyd te goed en godsdienstig om verlore te wees....Vir die eerste maal in my lewe het die lig van die ewigheid waarlik in my siel geskyn. salig was die rus waarin my siel daardie nag weggesink het. Alles het anders geword (Kotzé 1935:33).

2.12.2 *Sy "dieperlewe-ondervinding"*

Van die eerste geskrifte van hom wat verskyn het, is die bekendste "*Terug na Pinkster*". Hy skryf hierdie boek tydens sy bediening op Charl Cilliers. In hierdie boek skets hy die toestand van die kerk en die noodsaaklikheid aan 'n terugkeer tot God. Daarin deel hy met die leser sy persoonlike ondervinding van die vervulling met die Heilige Gees. Hy maak melding van sy kragteloze bediening. Tydens 'n Strewerskonferensie preek hy oor die "dieper lewe". Terwyl hy besig was om 'n boodskap te lewer oor die "oorwinningslewe van die kristen", erken hy voor die gemeente dat hy nie so 'n ondervinding besit nie. "Hierdie openhartige getuigenis het diep ingeslaan beide by kerkraad en gemeente" (Kotzé 1935:35). Op aanbeveling van die kerkraad, maar teen sy sin, nooi hy 'n medebroeder⁴ om die Nagmaalsgeleentheid in die gemeente waar te neem. Ds.Kotzé se huiwering het voortgespruit uit verskille met die betrokke broeder "oor die diepere geestelike lewe" (Kotzé 1935:35).

Die reaksie van die gemeente op die prediking van die besoekende predikant het aanvanklik gelei tot 'n afgunstigheid by ds.Kotzé, maar hy was later genoodsaak om self hom voor die Here te verootmoedig. "Na die diens het ek soos 'n dief weggesluip reguit na my studeerkamer...hier was die grond vir my te heilig om in woorde te herhaal. Dit was asof die Heilige Gees deur my vuil hart geskyn het" (Kotzé 1935:36). Hy het 'n kragtige ontmoeting met die Here gehad en die volgende oggend by die vroeë biduur het hy aan sy gemeente alles vertel - en sonder uitsondering was daar diepe ontroeringe in harte. "Die lieflike seëninge en herlewings wat daarop gevolg het, het daardie more begin" (:37).

In sy volgende gemeente, naamlik Roodepoort, beleef die gemeente onder andere 'n geseënde Pinkstertyd. Die kerk was elke aand stampvol en stoele moes ingedra word. "Elke aand het bekommerde siele agtergebly om geestelike hulp te ontvang" (*Die Kerkbode* 4 April 1937:199). Dit het

⁴ Ds. Kotzé, versterk nie die naam van die betrokke predikant nie, maar in *Die Kerkbode* van 31 Desember 1969 (p.947) word die naam van ds.C.F.Scheepers genoem.

in hierdie gemeente so goed gegaan, dat die kerkgebou met sy afskeidsboodskap te klein was en die stadsaal moes vir hierdie doel gebruik word.

2.12.3 *Sy bediening*

Ná sy bediening op Charl Cilliers arbei hy vanaf 1936 in Roodepoort voordat hy as eerste spesiale evangelieprediker van die Transvaalse Kerk beroep word. Nadat hy hierdie taak suksesvol voltooi het, arbei hy in die Bosmanstraat-gemeente in Pretoria, waarna hy vanaf 1946 tot 1948 na Princeton, V.S.A. gaan vir verdere studie. Met sy terugkeer word hy benoem as Sekretaris van Evangelisasie vir die Kaapprovinsie. Voordat hy in 1959 as professor aan die Universiteit van Stellenbosch aangestel word, bedien hy ook die gemeente van Woodstock. Met sy aanstelling aan die Kweekskool te Stellenbosch, het die Here "sy dinamiese persoonlikheid gebruik om seshonderd sewe en dertig jong manne te beïnvloed en 'n onuitwisbare stempel op hulle af te druk" (*Die Kerkbode* 31 Desember 1969:947,8).

Van der Watt (1987:192) is van mening dat onder al die bekende, talentvolle en geseënde predikante van die Ned.Geref. Kerk wat as spesiale evangeliepredikers opgetree het, hierdie besondere man altyd onthou sal word. "Sy passie vir die sieleheil van mense, sy ongekenende gesdrif en geweldige werksvermoë het sy godvrugtige lewe versier...Benewens die deeglike voorbereidingswerk tydens elke besoek aan gemeentes, is uitnodigings tot persoonlike geestelike gesprekke herhaaldelik vanaf die kansel gehoor, terwyl tydens opwekkingsdienste dikwels aangedring is op geloofsbeslissings en oorgawes aan God" (:192).

Sy biograaf beskou hom as een van die mees begaafde predikers wat die Ned.Geref.Kerk nog opgelewer het. "Oom Kolie was by uitstek 'n evangelieprediker en honderde mense dwarsdeur Suid-Afrika het die Here gevind" (Kotzé 1981:46,47). "Naas Andrew Murray, N.J.Hofmeyr en andere was sy invloed as prediker en profeet miskien die grootste. Sy naam kan met reg geplaas word tussen dié van die Moody's, Graham's, Wesley's en ander" (:66).

Wat 'n mens opval van hierdie man, is die feit dat hy, ten spyte van sy besliste getuienis van wedergeboorte en ondervinding van heiligmaking, asook die onverskrokke prediking oor hierdie onderwerpe, altyd sy lojaliteit teenoor die Kerk en sy gereformeerde leer gehandhaaf het. Hy was deurgaans 'n kerkman en het deur sy geestelike invloed en intellektuele vermoë diep spore in die kerklike lewe getrap.

2.13 *Ander prominente figure se ondervinding*

Bekeringsgenade is nie slegs die deel van predikante of voornemende predikante nie. Geskiedenis het bewys dat die Here mense tot bekering roep uit elke faset van die samelewing.

Om te wys hoe wyd die genade van God strek, word vervolgens kortliks aangestip hoe enkele ander bekende geskiedkundige figure, wat nie in die bediening gestaan het nie, tot bekering gekom het en hoe bekering of wedergeboorte vir hulle 'n saak ná aan die hart was.

2.13.1 Sarel Cilliers

In 'n brief, gedateer 11 Januarie 1853, het hierdie merkwaardige man te kenne gegee dat hy sedert sy tiende jaar “soekende” was “....dat mijn ziele-Bruidegom naar mij zocht en Zijn hand op mij legde. Toen zag ik dat ik buiten Hem rampzalig was, en dat Hij de allerheilige was door wien mijn ziel kon behouden worden” (Gerdener 1919:127). Hy vertel ook van verskeie geleenthede waarby sy “ziele-Bruidegom” aan hom verskyn het.

Op twaalfjarige ouderdom was hy saam met ander kinders op die plaas “Wortelfontein” van Hans Lubbe. Terwyl hy in die skaduwee van 'n rots speel, word hy bewus dat God hom in “Zijn wijngaard” roep. Hy besef dat God as 'n Vader nie wil hê dat kinders verlore moet gaan nie. Sy gedagtes voer hom na 'n aardse vader wat net die beste vir sy kinders begeer. Met hierdie drang om vir die Here te gaan werk, neem hy ook die geleentheid te baat om die evangelie aan die ander kinders te bring. Die begeerte om voltyds in diens van die Here te wees, het nooit vervuld geraak nie, maar tog kon die Here hom op merkwaardige wyse op ander lewensterreine gebruik.

In die brief rig hy 'n ernstige vermaning aan predikante met die vraag of hulle ooit erns maak om seker te maak dat hulle lidmate waarlik weergebore is. Dit moet die leraar se eerste prioriteit wees. Hy noem dat hy gelees het van 'n gemeente met 'n sieletal van 5 000 waar die leraar tydens huisbesoek verneem het dat slegs 300 aan die ryk van Christus behoort (Gerdener 1919:130).

'n Interessante gebeurtenis word aan die leser deurgegee toe Cilliers en 'n mede-ouderling in afwesigheid van die predikant huisbesoek moes gaan doen. By die huis van 'n hooggeplaaste staatsamptenaar aangekom, weier die ouderling om in te gaan, want huisbesoek aan mense met so 'n hoë posisie is net vir die predikant beskore. Dit was by die huis van die Goewerneur, H.Cloete, op daardie stadium spesiale Kommissaris.

Met 'n Godopgelegde taak stap Cilliers die huis binne en verduidelik die doel van hulle besoek. Hy gee aan die Goewerneur te kenne dat hulle nie daar is om oor allerhande sake te gesels nie, maar val met die deur in die huis deur te sê dat as hy nie wederom gebore is nie, hy nie die koninkryk van God sou sien nie en die ewigheid sal moet deurbring weg van die aangesig van God, saam met die laagste, die vuilste, die goddeloosste op aarde, saam met die skuim van die mensdom. “Als verstandig man kan u dus sien dat die groot vraag vir u is, ‘Is ik wedergebore of nie?’” (Gerdener 1919:76).

Sarel Cilliers is deur die mense geëer as 'n voorbeeld vir baie. Hy was getrou in sy amp, getrou aan die leer van die Kerk, goed bekend met die Skrifte, diep godsvrugtig en oorgegee aan die Here. Dr. Andrew Murray, wat hom goed geken het, getuig van hom “as een man met wie ik veel omgang gehad heb en die ik zeer liefhad. Onder de vele vrome ouderlingen, uitstekende mannen, die ik gekend heb, staat hij bovenaan” (Gerdener 1919:82).

In sy boodskap op Dinsdag 16 Desember 1913 te Bloemfontein, noem dr. Andrew Murray dat liefde die hoogste vrug is van Dingaansdag. Hy vertel aan die skare dat hy vir Sarel Cilliers geken het as 'n man wat 'n sterk begeerte getoon het vir die bekering van die Zoeloes. Hy het ook getrou gearbei aan ander

swart stamme tot sy dood. “Hij had eene groote liefde voor den Heere Jezus; hij word veel geprezen om zijn moed en dapperheid, maar ook was de liefde een besliste kenmerk van zijn leven” (*De Kerkbode* 8 Januarie 1914:29).

In dieselfe asem vertel Murray dat hy tydens ‘n besoek aan Soutpansberg by Piet du Preez, ‘n vriend van Stefanus Hofmeyr, tuisgegaan het. Du Preez se vrou en drie van hul kinders is tydens ‘n aanval deur die Zoeloes vermoor. Hy kom egter onder die bearbeiding van Hofmeyr tot bekering. Een aand in die maanlig het iemand gesien hoe Du Preez by ‘n miershoop vir ‘n swartman bid. Daarna het die swarte ook gebid. “Wat een bewijs dat de liefde uit Dingaansdag geboren werd (:29).

2.13.2 Pres.Paul Kruger

Primêre bronne ontbreek om met sekerheid vas te stel wat die presiese omstandighede rondom die bekering van pres.Kruger was.

Ds.W.H.B.Ebersohn vra aan lesers van *Die Kerkbode* (18 Februarie 1942:253) of iemand die verhaal waarvan hy kennis geneem het, kan bevestig. Die gebeure rondom pres.Kruger se bekering word weergegee deur oom Hansie Coetzee van Dullstroom wie se vader, vroeër van Hartebeesfontein, ‘n groot vriend van Kruger was. Pres.Kruger het dikwels by die Coetzees tuisgegaan tussen 1868 en 1877.

Oom Hansie vertel dat Kruger by meer as een geleentheid die huisgodsdienis waargeneem het en dan daarna oor godsdienstige sake gepraat het. Hy het gepraat van sy bekering, maar nie veel daaroor gesê nie. Op ‘n later stadium het oom Hansie by ‘n broer van pres.Kruger die gebeurtenis verneem. Dit was in die omgewing van Steelpoort waar Kruger in ‘n poging om ‘n renoster te skiet, in ‘n fratsongeluk byna sy hand verloor het. Terwyl hy telkemale in ‘n bewustelose staat verkeer het, het hy aan die Here ‘n gelofte gedoen dat as sy hand behou word, hy hom aan die Here sou toewy.

Hy het die gelofte vergeet en ‘n jaar later het hy die vraag gevra: “Hoe is my lewe en wandel?” Dit was die begin van dae se sielestryd. Hy moes dag en nag opgepas word en op ‘n sekere moment het hy verdwyn. Op die negende dag is hy gevind deur mnr.Johannes Theunissen wat iemand hoor sing het. Op die Magaliesberg tussen Rustenburg en Olifantsnek het Theunissen vir Kruger ontdek “die stryd pas oorwin” (:253). Hy was in ‘n uiters verswakte toestand. Wat hy gesing het, was nie bekend nie, “maar dit was die danklied van die pas behaalde oorwinning” (:253). Van hierdie 21 ste jaar af, was hy ‘n godvrugtige en toegewyde man. Op ‘n later stadium was hy weer op die berg, maar om leiding te soek vir ‘n besluit.

Aangesien ds.Ebersohn getwyfel het oor die outentieke waarde van die vertelling, wou hy graag bevestiging ontvang. Dit het hy gekry in ‘n antwoord van eerw.A.A.Odendaal wat ‘n soortgelyke vertelling gelees het in die boek van dr.Manfred Nathan oor “*Paul Kruger, His Life and Times*” (*Die Kerkbode* 1 April 1942:482). Daar was wel ooreenkomste tussen die twee bronne, maar ook verskille. Laasgenoemde outeur verwys na ‘n driedaagse stryd, in 1857 toe hy 32 jaar oud was, teenoor die stryd van agt dae as jongman van 21 jaar.

Nathan skryf dat Kruger se lewe voor sy bekering nie veel te wense oorgelaat het nie. Hy vertel wel van 'n sielestryd waarin hy gewikkeld was en hoe hy verdwyn het om later gevind te word met die lied van oorwinning duidelik hoorbaar. Daarna was hy 'n veranderde man en dit word beskou as die keerpunt in sy lewe (*Die Kerkbode* 1 April 1942:483).

Hoewel heelwat kritiek uitgespreek kan word oor die gebrek aan oorspronklike bronnemateriaal, is die twee verhale eens dat daar wel 'n keerpunt in sy lewe was. Weens Kruger se sogenaamde "Dopperse" agtergrond, is hy moontlik verbied om met sy godsdiens te koop te loop en daarom ontbreek genoegsame getuienis van hierdie persoonlike ondervinding.

In 'n brief aan sy kinders, skryf ds. Murray dat Paul Kruger gesê het dat, nadat die Here aan hom 'n nuwe hart gegee het, dit vir hom was asof hy aan elkeen van die liefde van Jesus wou vertel. Hy het gewens dat die voëls en die bome en alle dinge hom sou help om die Heiland te loof; en daarom kon hy die gedagte nie verdra dat daar swart mense sou wees wat nie dieselfde Heiland ken en liefhet as wat hy liefhet nie (Du Plessis 1920:214).

In die vroeë jare was al die mense nie geleerd nie, maar baie is deur God geroep vir 'n besondere taak. Gerdener (1919:10) stel dit treffend: "...manne uit één stuk, manne van één Boek, manne gehard in die strijd van die lewe, manne gekweek in die skool van God."

2.14 Interpretasie en beoordeling

In hierdie hoofstuk is breedvoerig gekyk na enkele uitstaande figure wat tussen 1850 en 1950 'n onuitwisbare invloed op talle lewens gehad het.. Name soos J.H.Neethling, J.D.Kestell, J.I.Marais, P.J.G de Vos, Charles Murray, P.K.Albertijn, W.A.Krige, G.B.A.Gerdener, Jac van der Merwe, Koos van der Merwe, B.J.K.Anderssen, H.D.A.du Toit, J.P.Liebenberg, eerw. Danie Odendaal en talle ander, selfs predikantvrouens en andere kon by hierdie lys gevoeg word. Dit was mense wat in hierdie tydvak die noodsaaklikheid van 'n persoonlike bekering op die hart gedra het, teenoor soveel wat nie die erns daarvan besef het nie en daarby volstaan het dat as iemand sou sê dat hy bekeerd is, is dit as 'n verwaande uitspraak beskou. Die getuienisse van bogenoemde persone bevestig die gedagte dat daar wel so iets as 'n definitiewe bekering kan wees.

Tekenend van die getuienisse van hierdie persone is die diepe ongelukkigheid wat geheers het oor hulle geestelike toestand. Daar was 'n intense soeke na vrede en rus. Tesame met hierdie soeke was daar ook 'n sondeoortuiging, gewerk deur die Heilige Gees. Hierdie soeke was nie tevergeefs nie, want dit het uitgeloop op 'n moment waarin hulle tot die lig gekom het. Die *sekerheid* van so 'n ondervinding was gewis.

'n Ander eienskap wat in meer as een se lewe opval, is die tevergeefse pogings wat aangewend is om tot hierdie rus te kom. Niks daarvan kon die plek inneem van die ware versekering wat deur die Heilige Gees bewerk is ná die bekeringsmoment nie. Slegs 'n geloofsaanvaarding van die aangebode verlossing kon hierdie vrede skep.

Enkele persone het die terme “bekering” en “wedergeboorte” afwisselend gebruik, soos in die geval van dr. Andrew Murray en Stephanus Hofmeyr wat albei na hulle “wedergeboorte” verwys het. Dit sien nie altyd op die dogmatiese onderskeid wat daardeur getref is nie. Klem word slegs geplaas op die besliste ondervinding wat elkeen se deel geword het, terwyl die terminologie nie van soveel belang was nie. Wat wel belangrik is, is dat daar geen sprake was van ‘n onbewustelike daad wat plaasgevind het nie. Hoewel elkeen nie die definitiewe datum genoem het nie, is telkens verwys na ‘n besliste ondervinding wat die keerpunt in hulle lewe was.

In meer as een se lewe was daar op ‘n tydstip ná hul bekering ‘n ongelukkigheid oor die toestand van hulle geestelike lewe. Daar was ‘n begeerte na ‘n dieper geestelike lewe. ‘n Geestelike afkoeling het ingetree en ‘n kragtlose en vrugtelose bediening was kenmerkend. Dat daar wel ‘n lewe van oorwinning is, is deur meer as een ontdek. ‘n Geesvervulde lewe was die geheim van ‘n vrugbare bediening. Tog het die besef deurgeskemer dat so ‘n lewe nie ‘n lewe van perfeksionisme tot gevolg het nie. ‘n Lewe van daaglikse gemeenskap met God was die geheim. Wat opval is die feit dat nie twee persone se ondervindings dieselfde was nie.

‘n Verdere eienskap van hierdie persone is dat die ondervindings wat hulle deel geword het, nie net vir hulle alleen bedoel was nie. Hulle het ‘n spontane begeerte getoon om die evangelie van verlossing ook aan andere oor te dra. Hierdie, en ander persone se ondervindings, was soos ‘n vonk wat ‘n groot veldbrand ontketen het. Die ewigheid sal eendag openbaar hoeveel mense in hierdie tydperk uit die duisternis tot die lig gekom het. Baie het die evangelievlam oor die kleur- en landsgrense gedra.

In ‘n gereformeerde milieu is dit opvallend dat hierdie persone nie melding maak van die feit dat hulle verbondskinders is en as uitverkorenes na God gekom het nie. Hulle het bloot hul sondige toestand ingesien en tot God genader vir verlossing. Verder kom elkeen se subjektiewe belewenis sterk na vore - ‘n eienskap wat eie is aan die sogenaamde Metodisme.

Indien teoloë van mening is dat dit nie nodig is vir ‘n mens om tot bekering te kom of om wedergebore te word nie, spreek hierdie getuïenisse baie sterk van die realiteit daarvan. Hoewel die belewenisse van die verskillende persone se “dieper-lewe”-ondervinding nie dieselfde was nie, het meer as een die stryd met die sonde ná hul bekering besef en weer eens na God gevlug vir hulp en verlossing. Voortvloeiend van so ‘n tweede ontmoeting met God, was die lewe van vrugbare arbeid wat gevolg het.

Omdat bogenoemde predikante, asook baie ander wat nie vermeld is nie, bekering gepredik het, is hulle almal oor dieselfde kam geskeer en geëtiketteer as Metodisties. Gesien in die lig van die problematiek rondom die definiëring van die term “spiritualiteit”, bestaan die oortuiging dat vroomheid in die ware sin van die woord, net gevind kan word by persone wat waarlik weergebore is en ‘n lewe van heiligmaking uitleef - anders sou so ‘n vroomheid vals wees.